

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

Het volgen van Jezus Christus

(Matth. 19:16-20:16)

De rijke jongeling was niet één of andere onaangename kapitalist, zonder hart. Geen gierigaard. Het tegendeel is het geval. Hij rekent met de autoriteit van de Heiland. Hij heeft belangstelling. Hij kan met een eerlijk hart verklaren dat hij de geboden heeft onderhouden. Van zijn jeugd aan. De Heiland krijgt hem dan ook lief (Marc. 10 : 21).

Als we hem zo niet zien, dan zouden we de scherpe punt van het verhaal weghalen.

De Here Jezus stelt deze man voor de eis om al wat hij heeft te verkopen en Hem te volgen. Hij stelt deze eis om hem volmaakt te doen zijn.

Volmaakt betekent in dit verband niet zonder zonde. Zonder zonde is alleen Jezus Christus Zelf. Maar hier wordt dezelfde volmaaktheid bedoeld als in Matth. 5 : 48. We worden allen tot deze volmaaktheid geroepen. In Matth. 5 gaat het over het liefhebben van de naaste. Die liefde moet er niet alleen zijn voor hen, die ons sympathiek zijn en voor onze vrienden, maar ook voor onze vijanden. Dus niet liefhebben tot op zekere hoogte of binnen bepaalde grenzen. Want dat is onvolmaakte liefde.

Dat nu dient bij de rijke jongeling uit te komen in het weggeven van zijn goederen en het volgen van de Heiland. Want de liefde is de vervulling van de wet. Daarom dienen we consequent te zijn in onze liefde. Niet alles, op één ding na. Maar met geheel het hart en met alles wat we hebben of zijn.

Dat is dus kennelijk een gevaar voor mensen, die niet afwijzend staan tegenover de Heiland en het Evangelie. Dat er iets is, het laatste, wat ze niet geven willen. Eén van die zaken is het geld. De algemene waarschuwing die de Heiland eraan toevoegt maakt dat wel duidelijk. Een draadje garen gaat al moeilijk door het oog van een naald. Een kameel kan er helemaal niet door. Maar dat zou nog makkelijker zijn dan het binnen gaan van een rijke in het koninkrijk.

Nu moeten we ons van deze waarschuwing niet afmaken door te denken „ik ben niet rijk”. Het geldt mij niet. Volgens de H. Schrift is een ieder rijk, die meer heeft dan onderhoud en onderdak (1 Tim. 6 : 8, 9). En de meesten van ons in dit gezegende land hebben wel meer dan onderhoud en onderdak. Dan zijn we rijk. Voor de inwoners van een wel-

varend land geldt deze waarschuwing dus wel extra.

De discipelen begrijpen de ernst van de situatie dan ook goed, als ze vragen: wie kan dan behouden worden? Zij schrikken, hoewel ze alles in de steek gelaten hadden om Jezus te volgen. Zij hadden de eis van de volmaaktheid goed begrepen.

Naar aanleiding van deze gebeurtenis wijst Petrus de Heiland erop dat zij toch wel alles opgegeven hebben en hij vraagt wat hun deel zal zijn. Nu, daarover laat de Here Christus hen niet in het onzekere. Hun loon is zeker. Maar de Here Jezus ziet toch blijkbaar iets gevaarlijks in de vraag van Petrus, want Hij zegt: „maar vele eersten zullen de laatsten zijn, en vele laatsten de eersten”. En die waarschuwing wordt dan verklaard in de gelijkenis van de arbeiders in de wijngaard, die dan ook weer eindigt met dezelfde woorden.

De laatst gehuurde arbeiders krijgen even veel als de eerst gehuurden. Wij zouden zeggen: geen wonder dat de eerst-gehuurden mopperen. Want het verschil is groot. De laatsten zijn, dunkt me, ook nog de werkschuwen geweest. Want ze zeggen wel „niemand heeft ons gehoord”, maar de heer was op die dag drie keer op de markt geweest. Toen stonden ze er nog niet. Hij geeft dan uitmeedogen. Niet in verhouding met hun prestatie. De heer wil het geven, omdat zijn hart goed is.

Petrus vroeg naar loon. Petrus en de andere discipelen zijn de werkers van het eerste uur. Ze zullen hun loon zeker krijgen. Maar ze moeten niet in loonverhoudingen gaan denken. Want als je om loon werkt, dan heb je je zelf niet helemaal gegeven. Net als de rijke jongeling. Als iemand alles gedaan heeft, wat hij moest doen, kan hij daarom nog geen recht laten gelden op Gods bijzondere erkentelijkheid. En zij die later gehoor geven aan de roep van de Heiland zullen niet minder uitgekeerd krijgen. Ook zij het eeuwig leven. De mening dat het eerste-zijn een bijzonder voorrecht geeft is in strijd met het wezen van het volgen van de Heiland. Loon is geen recht, maar genade. Wie op zijn loon staat kan het krijgen en dan heengaan. Maar wat is het loon zonder de Heer? Ik denk dat hier de farizese loongedachte wordt afgewezen. Volgen is met het hele hart en met alles wat we zijn

de Here dienen. Waarheen Hij ook gaat. Niets voor ons zelf willen houden. Alleen bij Hem willen zijn. En wie bij Hem blijft, heeft alles wat hij nodig heeft.

Loon is er echter wel, maar genadeloos. Als Petrus zegt dat hij en de andere discipelen alles in de steek hebben gelaten, dan is dat waar. Een gezin en een vissersbedrijf. Een winstgevende zaak als tollenaar in Kapernaum te zijn en wat er verder maar op te noemen zou zijn. Hun loon zal zijn, dat zij in de wedergeboorte, met welk woord de Heiland hier wel bedoelt de wederherstelling van alle dingen, zullen zitten op twaalf tronen om de twaalf stammen van Israël te richten. De kerk wordt gebouwd op het fundament van de apostelen. Dat is tot in eeuwigheid hun glorie.

Zij zullen oordelen. En dat is niet toevallig. Want op hun woord is de gemeente gebouwd. Het wil zeggen dat een ieder geoordeeld wordt naar de vraag of hij geloofd heeft de prediking van de apostelen: Jezus Christus en Die gekruist. Of we ons als levende stenen hebben laten invoegen in dat schoon gebouw. En verder: wie lijflijke broeder, zuster, vader of moeder verliest in dit leven om het volgen van de Heiland, die zal veel terug ontvangen in de gemeente. Dat hebben de apostelen ervaren. Dat ervaart een ieder, die de Heiland navolgt.

We lezen de H. Schrift maar al te veel in pericopen en hoofdstukken. Daardoor gaat vaak veel van de klem voor ons verloren. Er is verband tussen wat de Heiland zei tegen de rijke jongeling en de waarschuwing aan de discipelen op hun vraag naar aanleiding van wat de rijke jongeling kreeg te horen. Het gaat in het geheel over het volgen van Jezus. Daartoe werd de rijke jongeling geroepen. Dat deed hij niet, althans op dat moment niet. Dat volgen hebben de apostelen wel gedaan. En als zij vragen naar hun loon, komt de gelijkenis van de arbeiders in de wijngaard. Zo gelezen heeft het zeer veel te zeggen.

H. Amelink - Langerak

KERKELIJK *Leven*

Spreken in tongen

Met de opkomst van de Pinksterbeweging en de vele Pinkstergroepen en -gemeenschappen is ook de kwestie van de zgn. 'Geestelijke gaven' weer aktueel geworden. Deze Pinkstergroepen verwijten de kerken, dat de Heilige Geest zich uit haar heeft teruggetrokken. Dat zou blijken uit het feit dat in haar midden de Geestelijke gaven niet meer gevonden worden. Van deze gaven spreekt de apostel Paulus in 1 Corinthiërs 12-14. Hij noemt ze „uitingen des Geestes” (12 : 1), „genadegaven” (vs. 4), „bedieningen” (vs. 5), „werkingen” (vs. 6); „openbaring van de Heilige Geest” (vs. 7). En dan somt de apostel die Geestelijke gaven op: „met wijsheid te spreken”, „met kennis te spreken”, „geloof”, „gaven van genezingen”, „een werking van krachten” (= wonderen; men denke aan de krachten of wonderen, die van de Here Jezus uitgingen; of aan het „Hij kon aldaar geen kracht doen”), „profetie”, „het onderscheiden van geesten” en tenslotte „allerlei tongen” en „vertolking van tongen”. Ook wijzen de Pinksterbroeders gaarne naar het slot van Markus: „Als tekenen zullen de gelovigen deze dingen volgen: in mijn (d.i. Jezus') Naam zullen zij boze geesten uitdrijven, in nieuwe tongen zullen zij spreken, slangen zullen zij opnemen en zelfs indien zij iets dodelijks drinken, zal het hun geen schade doen, op zieken zullen zij de handen leggen en zij zullen genezen worden.” Zo luidt de belofte van de Here Jezus; en even verder wordt verhaald dat de Here die belofte ook heeft vervuld: „Doch zij gingen heen en predikten overal, terwijl de Here medewerkte en het woord bevestigde door de tekenen, die er op volgden.”

Nu laten we de kwestie of Markus 16 : 9-20 authentiek is, en tot de Heilige Schrift behoort, thans rusten. Dat is, gelijk men weet, een kwestie. De nieuwe vertaling heeft daarop attent gemaakt door dit gedeelte tussen vierkante haken te plaatsen. Maar ook al zouden deze verzen oorspronkelijk niet in de bijbeltekst thuis horen en door vreemde hand zijn ingevoegd, dan blijft uit de eerste brief aan Corinthe vast staan dat er in de eerste christelijke gemeenten, althans in Corinthe zulke buitengewone gaven geweest zijn. Onder meer dan spreken met nieuwe tongen, of met andere tongen, of met een tong.

Afgedacht van de toch wel zeer belangrijke vraag wat dat spreken in tongen nu precies is geweest, blijft die andere, of deze gaven in de gemeente des Heren slechts geweest zijn voor een tijd, dan wel of deze gaven in de kerk behoren te zijn tot het einde en of de Pinksterbroeders gelijk hebben dat de afwezigheid van deze gaven en verschijnselen het doorslaand bewijs zijn dat de Heilige Geest de kerk en de kerken verlaten heeft.

Het is begrijpelijk dat het laatste niet na laat indruk te maken. Immers het christendom en de kerk zijn duidelijk op retour. Van een krachtig geloofsleven is nauwelijks sprake en de gemeente heeft weinig van een leger dat door de kracht des geloofs zijn overwinningen boekt in de wereld. Het is verstaanbaar dat velen worstelen met de vraag: Hééft de Geest des Heren zich teruggetrokken? En in deze situatie komen nu de Pinksterbroeders positief verklaren: Ja. De Heilige Geest

hééft zich van de kerk en de kerken afgevend. Het is duidelijk. Hij is er niet, immers zijn werkingen en krachten en gaven zien we niet: geen krachten ter genezing, geen profetie, geen tongen en geen verklaring van de tongen. Het evangelie moge dan nog hier en daar worden gepredikt en gehoord, het vólle evangelie is het niet; de Geest des Heren moge hier en ginds werkzaam zijn, het is toch met mate en nergens zien en horen we stromen van kracht. Dat spreken máákt indruk en over de hele wereld trekken christenen van de kerk naar de een of andere groep: daar is het dan toch maar: daar worden zieken gezond, daar spreekt men in tongen, dáár worden tongen vertaald. En juist bij de ebsstand van het geloofsleven in de kerk en de kerken komen velen onder de bekoring van de Pinkstergroepen en voegen ze zich daarbij, en laten zich daar herdopen.

Over deze Pinkstergroepen en haar volle evangelie-boodschap verscheen nu in de Verenigde Staten een studie van dr. Anthony A. Hoekema; een studie, die toegespitst is op één van de verschijnselen van de Pinksterbeweging: What about Tongue-speaking? Dit werk van de hoogleraar van het Calvin Seminary te Grand Rapids, uitgegeven bij Wm. B. Eerdmans, werd in nederlandse vertaling van Hans Reips in druk gegeven door J. H. Kok N.V. In een vijftal hoofdstukken bespreekt de auteur in 'Spreken in tongen' het thema. En hij maakt duidelijk dat dit tongenspreken in de Nieuwtestamentische gemeente niet algemeen was: afgedacht van een enkele andere vermelding lezen we er uitsluitend van in de eerste brief aan de Corinthiërs. Voorts: de apostel Paulus liep met dat spreken-met-één-tong niet eens zo hard weg: hij achtte de profetie heel wat hoger en wees in 1 Corinthiërs 13 een weg, een gemeentelijke praktijk, die nóg uitnemender is: die van de liefde. En hij geeft in 1 Corinthiërs 14 voorschriften hoe het bij dat spreken in tongen in de gemeente moet toegaan. Bovendien: wat dat spreken-in-tongen nu precies is geweest, weten we niet. En of wat er vandaag in de Pinkstergroepen doorgaat voor zulk een 'kracht' van de Heilige Geest, nu precies hetzelfde is als wat er gaande was in de gemeente van Corinthe, dat blijft een ópen vraag: er is niemand, die ons kan vertellen wat het in Corinthe was. Bestond het in het spreken van een tot dusver op aarde niet bekende taal? Of was het als op de Pinksterdag spreken in een bestaande taal die de tong-spreker nimmer had geleerd en die hij nu sprak onder de drijving van de Heilige Geest? Niemand kan het zeggen. Maar daarom wéét ook niemand of dat spreken in tongen dat thans onder de Pinkstergelovigen voorkomt, evenals dat van Corinthe, uit God is en een bewijs van de aanwezigheid, en van de werking en de genade van de Geest des Heren.

Tenslotte wijst de schrijver er op dat het werk van de Heilige Geest op een veel minder buitennissige manier blijkt in de gemeente: uit het geloof in de Here Jezus Christus, het afleggen van de zonde, in de vrucht des Geestes, waarvan de brief aan de Galaten b.v. spreekt. Dit nieuwe leven in de liefde, naar 's Heren geboden, is ook voor de naaste in en buiten de gemeente heel wat nuttiger dan dat 'spreken met een tong' waardoor iemand voor zichzelf volgens de apostel wel opbouw kon hebben in het geloof, maar waardoor anderen niet gebouwd werden.

En op de vraag of dat verschijnsel van het spreken-met-één-tong nu van tijdelijke aard is geweest dan wel blijvend tot de heerlijkheid van de kerk behoort — komt de schrijver tot het antwoord: dat het typisch behoort tot het

gelaat van de christelijke gemeente in haar eerste jaren.

Alles bij elkaar genomen, dr. Hoekema heeft in dit 145 bladzijden tellende boek weinig nieuws ontdekt: dat is de gangbare mening geweest, ook onder de Gereformeerden. Maar het boek heeft daarom niet minder betekenis voor ons. Integendeel: Prof. Hoekema heeft niet eenvoudig herhaald wat anderen reeds voor hem hadden gezegd en van tien boeken één nieuw boek gemaakt, het elfde, maar hij is zelfstandig te werk gegaan. Hij heeft de oude en de jongste kerkgeschiedenis kritisch geraadpleegd, de Schrift gevraagd en dat bepaalt de waarde van dit boek. Het is — dat kan moeilijk anders — vooral afgestemd op de ontmoeting met de Pinksterbeweging in Amerika. Al te bezwaarlijk voor de nederlandse lezers is dat ook weer niet: de nederlandse Pinksterbroeders hebben weinig dat typisch nederlands is en de Pentecostal movement is internationaal in grote trekken zichzelf gelijk. Al ontbreekt het ook dáár niet aan verdeeldheid en verscheurdheid.

Maar wij doen goed ons door dr. Hoekema en te laten voorlichten en te laten waarschuwen. Het boek komt ook voor ons precies op tijd. Wat de broeders in onze kerken sprekend over „het kerkvergaderende werk van Christus” bestaan hebben tot in de kerkelijke vergaderingen, inclusief de Hoogeteense synode, toe, is verscheuring en verstrooiing van de gemeente des Heren, zoals deze sedert 1944 en volgende jaren in de vrijgemaakte kerken vergaderd was en werd. Zij hebben gescheurd en verstrooid. Verstrooid naar de synodale kerken, de vrije evangelische gemeenten, ook naar de Pinkstergroepen: er zijn broeders en zusters over de ergernissen, die op hun weg werden gelegd, geërgerd; over de struikelblokken gestruikeld. Ze hebben zich soms van beide groepen aan weerszijden van de breuklijn afgewend en hun heil gezocht bij zulk een Pinkstergroep: wat een warmte, wat een vrede, wat een liefde, wat een bliken van de aanwezigheid van de Heilige Geest.

Dat loopt straks op teleurstelling uit!

Maar in het troebel water van menige vrijgemaakte kerk is het voor de sekten goed visen. Het is goed waakzaam te zijn. En bij dat waken kan het boek van prof. Hoekema (f 8,90) ons goede diensten bewijzen. Reden waarom we dit boek ook niet in de rubriek 'Boekbespreking' maar onder 'Kerkelijk Leven' bij u inleidden. Laat dit boek gelezen worden, besproken op 'n Bijbelkring, op een mannen-, vrouwen- of jeugdvereniging. Het kan dienen tot behoud en opbouw van ons leven in de gemeenschap der heiligen.

G. Visee - Kampen

Persschouw

DE TOESPRAAK VAN DS. OOMKES

Uit de dagbladen kon men vernemen dat door de Generale Synode van de (synodaal) Gereformeerde Kerken de besturen van de beide verenigingen van „verontrusten” in die kerken — de persvereniging „Waarheid en Eenheid” en de vereniging „Schrift en getuigenis” — uitgenodigd werden om in een vergadering van die synode te spreken over de zaken die hen in het huidige leven van hun kerken verontrusten. Deze besturen hebben aan die tot hen gerichte uitnodiging gehoor gegeven. De afgevaardigden van deze besturen hebben toen vier onderwerpen aan de orde gesteld. Namelijk het Schriftgezag; de kracht en de handhaving van de belijdenis; de onverantwoordelijkheid van een eventuele aansluiting aan de zgn. Wereldraad en de opleiding van de a.s. predikanten. Over het Schriftgezag en de belijdenis werd gesproken door ds. E. J. Oomkes. Wij geven zijn rede die in extenso in „Waarheid en Eenheid” werd afgedrukt, graag in onze Persschouw door. Hier volgt ze.

Het is met grote aarzeling dat onze vereniging van verontrusten „Schrift en getuigenis”, gehoor heeft gegeven aan de uitnodiging van uw vergadering om inspraak te willen geven t.a.v. „synodale aangelegenheden, die haar met verontrusting vervullen”.

Deze uitnodiging toch heeft ons bevreemd. Immers als vereniging hebben wij geen enkel bezwaarschrift bij u ingediend. Wel hebben meerdere leden van onze vereniging en ook niet-leden dit gedaan.

Waarom ons dan als *vereniging* uitgenodigd?

Voorts hebben wij ons afgevraagd: Is dit nu wel de *kerkelijke* weg, die de synode bewandelt? Er liggen naar men zegt, stapels bezwaarschriften op de tafel van de synode. Ze zijn daar langs de ordelijke weg gekomen. Deze heeft de synode te toetsen en daarover haar oordeel uit te spreken. Zijn deze niet duidelijk, wel, laat men dan de betrokkenen in de commissie of plenaire vergadering horen. Het deed ons dan ook vreemd aan, dat ons door het moderamen gevraagd werd, of we „tijdig mededeling wilden doen van de onderwerpen die in de vergadering van de synode door ons aan de orde gesteld zouden worden”.

We dachten dat dit de omgekeerde kerkelijke orde is of is de synode al zo ver van huis, dat niet meer zichzelf haar dagorde vaststelt, maar haar agenda laat vaststellen door wat de door haar al of niet uitgenodigde personen of instanties op haar tafel gelegd wordt? Ook dit is iets, wat ons verontrust!

Bovendien willen wij *uitdrukkelijk* stellen, dat wij niet, zoals de Bond van Geref. Vrouwenverenigingen, Synodokreet en het Geref. Vredesberaad gevraagd hebben om op de synode te mogen komen om een zekere pressie op uw vergadering uit te oefenen.

Wij zijn geen pressiegroep en we willen dat ook niet zijn, noch daarmee op één lijn gesteld worden. Wij achten een dergelijke methode zo onkerkelijk als het maar kan en een synode onwaardig daaraan het oor te lenen of daarop in te gaan. De synode is toch geen debating-club, maar de meeste vergadering van onze kerken, die te handelen heeft wat langs de kerkelijke weg haar wordt voorgelegd.

Niettegenstaande dit alles hebben we, zoals u ziet en hoort, toch uw uitnodiging gehonoreerd.

Wij wilden nl. niet het verwijt lopen dat wij met de synode niet zouden willen spreken.

In de tweede plaats om voor het forum van onze kerken, in synode bijeen, nogmaals duidelijk te stellen, waarom en waarover wij verontrust zijn. En om te zeggen, hoe ernstig de zaken staan. De synode mag niet in het onzekere zijn, welke de consequenties van haar beslissingen voor onze kerken kunnen zijn. Voor ons besef, staan onze kerken op een beslissende tussensprong, of zij in de toekomst nog *gereformeerde* kerken zullen zijn.

Of de synode handhaaft de continuïteit met het belijden van de kerk van alle eeuwen en van onze gereformeerde kerken in 't bijzonder, door onverzwakt

te blijven vasthouden aan de binding aan de drie formulieren van enigheid, die de basis voor de gemeenschap van onze kerken zijn.

Of zij gaat capituleren tegenover de „nieuwere theologische inzichten” door deze vrij spel te laten.

Of zij stelt, dat wij ons allen volledig en onvoorwaardelijk, in spreken, denken en handelen, zullen onderwerpen aan het gezag van Gods Woord, waarvan „wij zonder enige twijfeling geloven al wat daarin begrepen is, omdat ons de H. Geest getuigenis geeft in onze harten dat zij van God zijn” (art. V Ned. Gel.).

Of onze kerken laten stilzwijgend of instemmend toe, dat het gezag van Gods Woord wordt aangetast door Schriftcritiek.

Zullen onze kerken leven uit het Evangelie van verzoening en verlossing, van wedergeboorte en dankbare navolging van de levende Heer of zullen we de ergeris van het Evangelie, dat niet naar de mens is, verdonkeremen, om gehoor te vinden bij „de moderne mens” met z'n snel veranderende levensbesef.

Wat nu de aangelegenheid en de ontwikkeling van ons kerkelijk leven betreft, waarover wij verontrust zijn, deze zijn legio.

Ik wil er enkele noemen: Daar is de *prediking*. De klachten, die ons van vele zijden ter ore komen, en heus niet van de eerste de beste, geven ons de indruk, dat deze zeer veel te wensen overlaat. Zonde en genade, bekering en wedergeboorte, worden maar zelden genoemd. Uit vrees „de moderne mens” nog verder van de kerk af te stoten? Vele kerkleden verkeren hieronder in nood. Ze lopen de eigen kerk voorbij om ergens anders voedsel te zoeken. Ook durven verschillende ouders hun kinderen niet meer bij hun plaatselijke predikant naar de catechisatie te sturen.

Daar is het *secularisatieproces*, dat steeds verder om zich heengrijpt, wat door meerderen wordt toegejuicht en aangemoedigd. Er is een voortgaande aanpassing aan een wereldse wijze van denken en leven aan de gang, waarbij wat met een oud, maar kostbaar woord, de *godsvrucht* genoemd wordt, steeds meer verloren gaat. Het woord van Paulus: Maar gij geheel anders, schijnt geïnterpreteerd te moeten worden als of hij schreef: Maar gij in niets anders.

Er zou veel meer te noemen zijn, maar we willen ons beperken en het bij deze summiere aanduiding laten en onze bezwaren toespitsen op twee punten.

Wat ons echter bovenal verontrust is de aantasting van het gezag van de Bijbel als het betrouwbare Woord van God.

Men legt zo sterke nadruk op de menselijke woorden en de tijden, waarin het Woord van God tot ons komt, dat het goddelijk karakter daarvan schier te loor gaat, zodat we beter niet meer kunnen spreken van Heilige Schrift. De Bijbel is een door en door menselijk boek.

Dat juist door de ingeving van de H. Geest het bijbelwoord zijn eigentijdse en culturele context te boven gaat, ontgaat blijkbaar velen ten enenmale. Zeker, herhaaldelijk wordt ons door de aanhangers van de nieuwe theologie verzekerd, dat men de mensen de Bijbel niet wil ontnemen. Het moest er nog bij komen ook! Ja men wil juist de mensen beter dan tot dusver de Bijbel leren verstaan door het nieuwe licht te laten schijnen dat wij ontvangen hebben en door wat de wetenschap aan resultaten van haar onderzoek naar boven heeft gebracht. Men zegt, niet de Bijbel is in 't geding; men wil alleen een niet meer te verantwoorden bijbel-*beschouwing* bestrijden en vernietigen, waardoor de mensen de Bijbel helemaal verkeerd hebben gelezen en verstaan!

Broeders, was het maar waar!

Inderdaad in zoverre hebben deze schrijvers en sprekers gelijk, dat het vandaag een totaal andere bijbelbeschouwing is, die naar voren is gekomen. Geheel anders dan wat tot dusver onder ons geleerd werd. Maar nieuw is ze helemaal niet. Ze is al bijna een eeuw oud en door de gereformeerde theologen Bavinck, Kuiper, Maarten Noordzij, Grosheide, Aalders, J. Ridderbos, Greijdenus e.a. geargumenteed en radicaal afgewezen.

En dat niet omdat zij de zwaarte van de problemen rondom de Schriftleer niet voelden of daar geen oog

voor hadden, maar omdat zij onverzwakt uitgingen van het belijden: Wij houden alles voor waarachtig wat ons God in Zijn Woord heeft geopenbaard.

En juist hier zet de neo-gereformeerde radicale theologie haar critiek in, waarbij het steeds duidelijker wordt, hoe deze nieuwe Schriftbeschouwing niet maar een andere *beschouwing* is, die ons de H. Schrift beter doet verstaan, maar een beschouwing die de H. Schrift zelf aantast.

Wie de publicaties van de zijde van de nieuwe theologie leest, die alle min of meer over de betrouwbaarheid van de Bijbel handelen, komt al heel spoedig tot de ontstellende ontdekking, dat men zich tot het uiterste inspant, ja meer dan dat, om de *onbetrouwbaarheid* van de Schrift aan te tonen, met betrekking tot bepaalde feiten, geschiedenissen, woorden, data enz.

De Bijbel belijden als Gods Woord, zo zegt men, betekent niet dat alles zo gebeurd is als de bijbelschrijvers zeggen. Meerdere geschiedenissen uit het O.T. zijn volksverhalen. Van Adam en Eva als historische personen moeten wij zo gauw mogelijk af. Er is nooit een staat der rechtvaardigheid, een paradijs, geweest. Van een historische zondeval kan dan ook niet gesproken worden. De muren van Jericho zijn ten tijde van Israëls intocht in Kanaän nooit gevallen, laat staan door het geloof. Onder de verhalen van Elisa, ontdekt het nieuwe licht ook legenden. Het verhaal van Jona is geen geschiedenis maar midrasj.

Ook wat het N.T. betreft, is het al evenzo gesteld. Van een werkelijk zo gezegd en zo gebeurd zijn als de Evangelien ons voorstellen is geen sprake. Er zijn verhalen in de Evangelien, die iets legendarisch over zich hebben (Baarda, pag. 84). Maria de Moeder des Heren kan niet een afstammeling van Koning David geweest zijn. In Hand. 2 en 4 hebben we geen historisch beeld van het leven van de eerste gemeente in Jeruzalem. De schrijver heeft een sterk geïdealiseerd beeld van deze gemeente gegeven (Augustijn). Het is de vraag of Jezus zich bewust is geweest dat Hij de Messias, de Zoon van God was. Door de opstanding van Jezus Christus is de gemeente Hem gaan zien als de Messias, de Zoon van God. En dat geloof heeft de verhalen van wat Jezus gezegd en gedaan heeft gekleurd. Achteraf heeft men het optreden van Jezus omhangen met de geloofswereld van de gemeente na Pasen. In Rom. 5 hebben we te maken niet met Adam als historisch persoon, maar als leermodel.

Zo zouden we door kunnen gaan.

We hopen dat het u duidelijk is dat het niet gaat om een Schriftbeschouwing. Maar over de Schrift zelf. Nog een ding ter illustratie hiervan.

Op een vraag: Worden alle mensen behouden, antwoordt een professor in de theologie: Ik weet het niet (Valkenburg, p. 59). Dit antwoord bevreemdt ons niet als we weten dat deze zelfde professor beweert dat de komst van het Koninkrijk Gods niet komt door een catastrofe heen, maar in de weg der ontwikkeling, waarin de gedachte van een eindgericht en eeuwige scheiding niet meer past.

Hier, wij herhalen het, wordt de Schrift zelf als het betrouwbare Woord van God losgelaten. De bron waaruit wij onze kennis van God en de Here Jezus putten. De absolute norm in leer en leven.

Welke consequenties dit alles met zich meebrengt kunnen we vernemen uit wat er geschreven en gezegd wordt over de echtscheiding, abortus, gezag, revolutie enz.

Duidelijk blijkt dat waar het gezag van Gods Woord wordt ondermijnd, tenslotte niets overeind blijft staan, ook al blijven er gelukkige inconsequenties. Wij zijn er niet blind voor dat de aanhangers van de nieuwe theologie vast willen blijven houden aan de heilsfeiten, van kruis en opstanding. Maar daarmee zijn we er niet. Kan men hiervoor halt houden als men eenmaal de Schriftcritiek als beoordelingsprincipe van de waarheid daarvan heeft aanvaard. En wordt er hier en daar al niet gesleuteld aan de heilsfeiten? o.a. de magdelijke geboorte? Waar het o.i. om gaat is het centrale alles beheersende van ons christelijk geloof. Jezus Christus die in het niet te verscheuren kleed van heel de Schrift tot ons komt.

Met de kerk van alle eeuwen willen wij staan voor het belijden: De ganse H. Schrift is Gods Woord! Het Schriftgeworden Woord! Zij is een duidelijke eenheid die niet gebroken kan worden (Joh. 10 : 35).

Daar komen wij voor op. Om Gods wil. En terwille van de gemeente voor wie de Bijbel is geschreven.

Terwille van onze kinderen die meegeslept worden door de nieuwe Schriftbeschouwing. Terwille van onze gereformeerde kerken en haar toekomst. Terwille van héél de kerk.

Broeders, weet toch, hoe ondanks de bedoeling van de aanhangers en propagandisten van de nieuwe theologie, medemens, medechristenen te helpen, hun optreden velen afvoert van de trouw en de gehoorzaam-

heid aan Gods Woord, velen vervreemdt van de kerk, het geloof en het Evangelie.

Hoe funest hun publikaties en spreken werkt op de gemeente, die in verwarring geraakt.

Daarom komen wij ook op voor de trouw aan onze belijdenisgeschriften.

Hierover wil ik kort zijn.

Ieder die meeleeft met wat er in onze kerken gebeurt, en ik mag toch aannemen dat synodeleden, meelevende leden zijn, weet hoe het wat betreft de ondertekening van het formulier voor ambtsdragers, gesteld is. Een chaos, één stuk onwaarachtigheid, de kerk onwaardig.

Velen zetten hun handtekening daaronder of hebben die er onder gezet, zonder dat men zich daaraan houdt. Denkt u maar aan wat in zondag 3 en 4 beleden wordt aangaande Adam en Eva, de zondeval en in zondag 7 aangaande de vraag of vele mensen behouden worden.

Met wat ik memoreerde wat er dienaangaande geëerd wordt, moet het u toch duidelijk zijn, dat dit volledig in strijd is met de belijdenis. Niet alleen naar de letter, maar ook naar de bedoeling.

Het is ons onbegrijpelijk, dat degenen die dit van de belijdenis afwijkend gevoelen provocerend propaganderen, nimmer een gravamen hebben ingediend, waartoe zij zich n.b. schriftelijk verbonden hebben en dat dit door hun kerkeraden zonder meer wordt getoleerd.

Hier zal de synode iets aan moeten doen. Want zo wordt de basis voor de eenheid van onze kerken opgeblazen. Deze situatie, waarin van trouwbreuk aan het gegeven woord gesproken moet worden, is voor ons onverdraaglijk en onduelbaar. De kerken moeten weten waar ze aan toe zijn.

We zijn beslist niet van mening dat de belijdenissen geïnspireerd zijn of gelijk te stellen zijn met Gods Woord. Maar wij zijn tegelijkertijd ook in 't geheel niet overtuigd, dat de dingen zo geheel anders liggen dan in de 16e eeuw en dat de kerk geroepen is de dingen heel anders te zeggen.

Wanneer de Geest van Christus Zijn gemeente in staat stelt tot het weergeven van de hoofdsom der Schrift in klare confessies, en als Gods Woord voor alle tijden is, dan verouderen goede belijdenissen niet gauw, al zouden ze enige aanvulling best kunnen gebruiken b.v. een klare belijdenis over de ontmythologisering.

Maar wat baat het als men zich toch daaraan niet gebonden acht?

De synode van 67-68 heeft duidelijk uitgesproken dat „hetgeen in de belijdenis der kerk (Z. 3 en 4 van de H.C.; art. 14 en 15 van de Ned. Gel. bel.) over de oorsprong der zonde en de gevolgen van de zondeval onder woorden is gebracht, de fundamentele betekenis die de Schrift in het O. en N.T. (o.m. in Rom. 5) aan deze geschiedenis toekent, duidelijk tot uitdrukking brengt en daarom ook als van wezenlijk belang voor de verkondiging van het Evangelie door de kerk als gezaghebbend dient te worden gehandhaafd”.

Desondanks wordt deze uitspraak door velen straal genegeerd, door luid te blijven verkondigen dat er nooit een historische zondeval heeft plaatsgevonden. Dit alles doet men maar, blijkbaar zonder enig gewensbezwaar en zonder dat er iets aan gedaan wordt. Wat voor waarde hebben dan nog besluiten, genomen door de kerken in synode bijeen? Blijkbaar geldt ook hier, wat van andere synodale besluiten gezegd kan worden: De synode kan besluiten wat ze wil, wij storen er ons niet aan. Wij hebben onze mening en gaan onze eigen gang.

Herhaaldelijk wordt gezegd: Ja, maar wij moeten vertrouwen in elkaar hebben.

Accord, zeggen wij. Wij willen dat graag geven. Maar niet aan figuren die blijf geven dat vertrouwen op flagrante wijze te schenden. Groot vertrouwen hebben onze kerken hun gegeven, aan wie zij de opleiding van haar a.s. predikanten toevertrouwen. Ze hebben dit vertrouwen bitter geschonden. En de vraag is onontkoombaar: Kunnen deze broeders nog langer op deze vertrouwensposten gehandhaafd blijven?

Daarom, praeses, brs., vragen wij dringend aan de synode, een eind te maken aan de ondermijning van het Schriftgezag en uit te spreken dat de binding aan onze belijdenisgeschriften onverzwakt geldt en geëffectueerd moet worden. Zeker zal dit moeten geschieden op onbekrompen wijze. In een levende kerk zal er altijd ruimte moeten zijn om verschil van mening en inzicht. Maar binnen het raam van de belijdenis.

Vindt men die te eng, laat men z'n bezwaren indienen.

En indien men dat niet wil, wel hoezeer wij dit zouden betreuren en veel liever zouden willen dat zij, die zulke belangrijke sleutelposities in onze kerken innemen, terugkeerden tot het volle geloof in de Schrift als Gods gezaghebbend, onfeilbaar woord — maar als hun dit niet mogelijk is, laten ze dan heengaan. De indoctrinatie heeft reeds te lang geduurd. Het is de hoogste tijd dat er een eind aan komt, evenals aan de

dubbelzinnigheid van het ondertekenen van de formulieren van enigheid.

Voor de lange weg van commissie zus en commissie zo is er geen tijd meer. Nee wij begeren niet de weg van het conflict.

Wie 1944 heeft meegemaakt, heeft de schrik daarvoor wel in de botten en de huiver in het hart.

Maar wij willen ook niet dat bij de gratie van deze schrik, allerlei inzichten gepropageerd worden, die op kwade voet staan met wat door onze kerken en haar belijdenissen op grond van Gods Woord beleden wordt. Het zij nog eens met nadruk en ten overvloede gezegd: Het is verre van ons, dat wij ook maar de bedoeling hebben een breuk in onze kerk te willen. Evenmin als Luther ooit de bedoeling heeft gehad te breken met de R.K. Kerk. En toch heeft hij haar moeten verlaten. Zo kan ook, hoe zeer wij dit ook moeten betreuren, voor velen in onze kerken het moment aanbreken dat wij moeten zeggen: Helaas, zo kan het niet langer, wij moeten gaan.

Laat uw vergadering goed weten: Er is een grens!

De Here onze God verhoede, dat mede door uw beslissingen of niet beslissen, die grens wordt bereikt. Meerderen van onze leden in sommige plaatsen verkeren reeds door de prediking en de catechisaties in gewetensnood, wat ze moeten doen.

Broeders, doet waartoe u geroepen bent: Snijdt het Woord der waarheid recht!

Vraagt naar de wil des Heren en laat geen vrees u leiden. Laat het Woord de lamp voor uw voeten zijn en de Heilige Geest u in alle waarheid leiden!

Daartoe gaat ons gebed dagelijks voor u op.

C. V.

In de Kerkbode van Noord- en Zuid-Holland schreef ds. Meester het volgende belangrijke, oriënterende artikel.

DE GEREFORMEERDE KERKEN (syn.) EN DE WERELDDRAAD VAN KERKEN

De gen. synode van de Gereformeerde Kerken (syn.) te Lunteren heeft met zeer grote meerderheid van stemmen besloten het lidmaatschap van de Wereldraad aan te vragen. Dit punt: evt. aansluiting bij de Wereldraad was reeds jaren in studie bij deze kerken. Reeds in 1949 hebben de Gereformeerde Kerken (syn.) aan de Geref. Oecumenische Synode van Amsterdam de vraag voorgelegd of deze laatstgenoemde synode een advies wilde geven betreffende de houding van de Gereformeerde kerken in het algemeen ten opzichte van de Wereldraad.

De lezers weten dat de Geref. Oecumenische Synode een samenkomst is waarin Gereformeerde kerken van de hele wereld elkaar om de zoveel jaren ontmoeten. Welnu de Geref. Oecum. Synode van 1949 heeft op deze vraag van de Nederlandse Geref. Kerken (syn.) geantwoord dat er ernstige en verschillende bezwaren gerezen zijn tegen aansluiting bij de Wereldraad. Voorts dat het niet in het belang van de Gereformeerde kerken is een verschillende handelwijze te volgen, maar dat het voorkeur verdient, dat allen dezelfde koers volgen wat deze zaak aangaat.

Vier jaar later op de Geref. Oecum. Synode van Edinburgh, 1953, werd men het eens te adviseren betreffende aansluiting: niet doen; niet bij de Wereldraad van Kerken in zijn huidige vorm aansluiten. Waarom niet? De Wereldraad staat in feite toe, dat zijn leerstellige grondslag, die niet onbijbels klinkt, op een wijze wordt uitgelegd, die van de grondslag in belangrijke mate afwijkt. Waarmede een afwijkende uitleg gegeven wordt over de aard van het christelijk geloof. In de tweede plaats werd als reden voor het advies niet aan te sluiten opgegeven: de Wereldraad presenteert zichzelf als een geloofsgemeenschap, maar is dit in feite niet, omdat er in de Wereldraad ook kerken opgenomen zijn, die standpunten innemen die grondig verschillen met die welke door andere aangesloten kerken worden ingenomen.

Bovendien verzocht deze Geref. Oecum. Synode van Edinburgh dié Geref. kerken die reeds lid van de Wereldraad waren, zich opnieuw te bezinnen over hun positie in het licht van het bovenstaande. De volgende Geref. Oecum. Synode, die van Potchefstroom 1958, besloot te blijven bij de beslissing van Edinburgh. De daarop volgende Geref. Oecum. Synode, die van Grand Rapids, 1963, drong er bij de kerken die lid waren van de Wereldraad op aan zich opnieuw te bezinnen over hun positie. Deze Geref. Oecum. Synode van Grand Rapids zei o.a. dat het een niet te loochenen feit is, „dat onder de leden van de Wereldraad van Kerken personen worden aangetroffen, die duidelijk blijf hebben gegeven van hun vrijzinnigheid en die in deze organisatie in sommige gevallen een vooraanstaande plaats innemen, en dat sommige van de bij de Wereldraad aangesloten kerken predikanten en leraren,

die de hoofdwaarheden van de christelijke godsdienst loochenen, bewust toelaten en zelfs nog hogelijk vereren.”

Dit was nuchtere taal.

Het is namelijk de waarheid.

Deze Synode van Grand Rapids sprak zelfs in dit verband van de vraag — aansluiting of niet — over de tegenstelling geloof-ongeloof en herinnerde aan de „ware en valse kerk” en de merktekenen daarvan zoals deze in art. 29 Ned. Geloofsbelijdenis worden genoemd.

Opzettelijk hebben wij deze uitspraken van verschillende Gereform. Oecum. Synoden opgehaald. Niet alleen vrijgemaakten hebben bezwaar tegen aansluiting bij de Wereldraad. Al de Gereformeerde kerken over de hele wereld hebben bezwaar tegen aansluiting. Ik overdrijf niet.

Van die kerken die bij de Geref. Oecum. Synode vertegenwoordigd waren, waren er maar drie bij de Wereldraad. En welke drie? Dat zijn twee kerken van Midden-Java. En één kerk van Soemba. Geredja Kristen Indonesia Djawa Tenga en Geredja Kristen Djawa. En van Soemba: Geredja Kristen Sumba.

Dit zijn alle drie kerken die ontstaan zijn geheel of grotendeels door de zendingsarbeid van de Nederlandse Gereformeerde zendelingen. Deze jonge kerken in Indonesië hebben van de zendingmensen uit de Gereformeerde Kerken (syn.) hun lesje (goed) geleerd. Zij hebben de Gereformeerde belijdenis prijsgegeven en zijn vervallen in een kerkelijk relativisme. Zij zijn sneller de weg naar de Wereldraad opgegaan dan hun Nederlandse leermeesters. Die zaten tot nu toe nog met een blok Nederlands „conservatisme”. De synode van Lunteren heeft dit blok nu afgeschud en is na jaren voorbereiding zover, dat men de progressieve leerlingen van Midden-Java en Soemba kan volgen op het pad dat deze leerlingen door Nederlanders is onderwezen. De invloed van dr. Verkuyll en zijn geestverwanten is wel groot geworden in de syn. Geref. Kerken.

In de bovengenoemde Geref. Oecum. Synode zijn onderscheidene kerken vertegenwoordigd uit Afrika, uit Azië, uit Europa, uit Noord-Amerika, uit Zuid-Amerika en uit het Zuiden van de Stille Oceaan. Allemaal Gereformeerde kerken. Niet allemaal van Nederlandse herkomst natuurlijk. Die zijn er bij, maar er zijn er ook van Angelsaksische herkomst. Allemaal tegen. Behalve de drie Indonesische kerken en nu dan de Gereformeerde Kerken in Nederland (syn.). Overziet men de hele zaak dan zijn het de Gereformeerde Kerken in Nederland (syn.) die in de grote kring van Gereformeerde kerken over de hele wereld dit zgn. „progressieve” standpunt innemen. De Indonesische kerken zijn geestelijke volgelingen van de syn. Gereformeerden uit Nederland.

Door dit besluit riskeren de syn. Gereformeerde Kerken een breuk in de kring van de deelnemers aan de Gereformeerde Oecumenische Synode. Merkwaardig. De syn. Gereformeerden die zo ruim en zo breed willen zijn, hebben in 1944 een breuk geriskeerd tussen de Gereformeerden in Nederland. Nu zijn ze veel breder dan toen. En nu gaan ze een breuk riskeren tussen de Gereformeerden over de hele wereld. Zij hebben tevoren krachtig meegeholpen een zekere oecumenische vorm te geven aan de onderscheidene Gereformeerde kerken over de hele wereld, door krachtig mee te werken aan de tot standkoming van de Geref. Oecum. Synodes. Na enkele jaren breken zij deze oecumenische samenwerkingsvorm weer op en koersen naar de vrijzinnigheid.

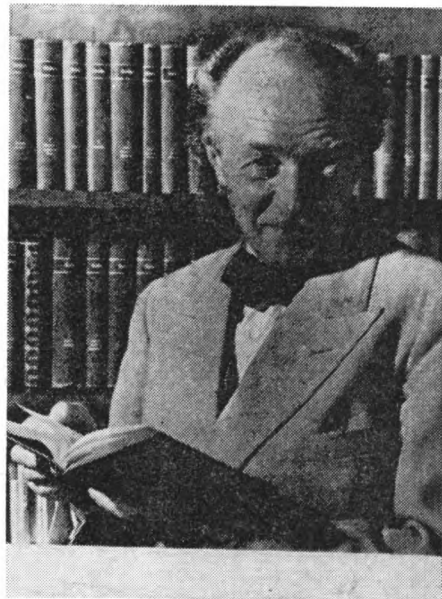
Door dit besluit distantieren de syn. Geref. Kerken zich van alle kerken die waarlijk Gereformerd begeren te blijven. In Europa, in Amerika, in Australië, in Zuid-Afrika. In Nederland ook. Van de Christelijke Geref. Kerken, die ook meedoen tot nu toe aan de Geref. Oecum. Synode en van de Gereformeerden in de Herv. Kerk. Ook van ons gaan zij zich distantieren. Mocht er al hoop op eventuele hereniging met de syn. Gereformeerden onder ons vrijgemaakten ontstaan zijn gedurende de huidige crisis in de vrijgemaakte kerken, deze hoop krijgt een geduchte knauw door dit Lunterse besluit.

Het ziet er niet naar uit dat er koerswijziging bij de syn. kerken mogelijk is. Leest men wat door mensen als prof. Kuitert en prof. Augustijn gepubliceerd en gezegd werd en door de synode van Lunteren getoleerd en ook door de plaatselijke kerken zelve, dan is de mogelijkheid van koerswijziging niet meer aanwezig. Degenen die serieus verontrust zijn binnen de synodale kerken vanwege deze „progressieve” koers — we zeggen liever de koers naar de vrijzinnigheid — zullen geen kans meer krijgen wijziging in de koers te brengen. Eerder zullen zij een keer zichzelf voor de keus moeten stellen: de besluiten van de gen. synode van Lunteren ratificeren of niet.

Het is voor mij de vraag of binnen de kerkordelijke structuur van de synodale kerken ratificeren van synode-besluiten nog wel mogelijk is. Als ik goed op de

MEESTER DROMER

De foto van Der Rütihof is gemaakt door Pfarrer Max Frick, Stäfa.

Ernst Wiechert

En nu komt het belangrijkste wat ik over deze zaak zou willen zeggen. Ik bedoel: hoofdstuk 17 van *Jahre und Zeiten* en Wiecherts laatste roman *Missa sine nomine*. Ik heb er al op gewezen, dat Wiechert zo omstreeks 1947 de *Jeromin-Kinder* als zijn laatste boek beschouwt. Hij zegt:

Ik weet niet, of ik nog een boek zal schrijven. Als ik het aan mijn geweten vraag, dan zal ik het moeten doen tot mijn laatste uur, maar als ik het aan mijn hart vraag, dan zou ik het liever niet doen. Mijn hart zou graag bloemstruiken planten en bij de waterlelies zitten, zou graag alle brieven beantwoorden die mij bereiken, nee, niet alle, maar alleen die die om troost vragen. Niet die, die een verklaring van mijn boeken vragen. En ik zou graag nog een paar keer stil op reis gaan en bij diegenen vertoeven die het liefde bewezen hebben. Dat wil zeggen, ik zou graag de grote schulden van mijn leven niet met mijn boeken, maar nog één keer met het hart betalen.

Zo spreekt iemand, die klaar is met zijn werk en wiens levensring zich gesloten heeft. Niet voor niets heet het zestiende hoofdstuk van *Jahre und Zeiten*: „Avondgedachten”.

Maar Ernst Wiechert is nog niet klaar met zijn werk, hij heeft zijn levensring nog niet gesloten. Want nog is de grote en diepe vrede niet in zijn hart, die er toch zou moeten zijn als dit het einde betekende. Het betekent het einde niet. Wiechert verlaat Duitsland en gaat naar Der Rütihof aan de Zürich See. En daar, hoog boven de wijnbergen, in het land van Goethe en Schweitzer, daar zal hij nog de vertellingen *Der Richter* en *Die Mutter* en de grote roman over Amadeus Liljecrona schrijven. En daar, op Der Rütihof, schrijft hij in 1948 nog een zeventiende hoofdstuk voor zijn autobiografie, en in de titel van dat hoofdstuk alleen al — „Das letzte Kapitel” — klinkt iets door van de grote plechtigheid van het Boek der boeken.

En in dat laatste kapittel van zijn levensboek schrijft Wiechert dan, wat mijns inziens te waarderen is als een grote schuldbelijdenis:

Het kwam mij voor, dat ik weer vroom geworden was, zoals ik het als kind was geweest. Het waren niet meer „adelaarsvlerken” die mij droegen, maar het was mij alsof de vleugels van een engel zich stil en zilverkleurig over dit stuk aarde uitbreidden. En alsof God mij alles vergeven had, wat ik in hartstocht en smartelijke liefde tegen Hem gesproken en misdaan had.

Het is niet alleen de kunstenaar die Der Rütihof vergelijkt met het Forsthaus Kleinort, maar het is de mens Wiechert die — eindelijk! — weer tot zijn oorsprong terugkeert.

Stond de nok van de schuur niet onder de sterren zoals de schuur uit mijn kindertijd? En stonden ze niet stil langs de met wijnranken begroeide muur, zij die mij geleid hadden tot hier toe? Levenden en doden? Het laatste weten in de donkere ogen, de laatste liefde in de kloppende of verkilde harten? Ik huiverde in het grote zwijgen, en ik wist dat ik bij alle eenzaamheid nooit alleen zou zijn. Dat ik nooit zonder rechtvaardiging zou zijn, nooit zonder troost, nooit zonder geloof.

... Wat een weg van de eerste kinderschoenen af tot op deze drempel! Hoeveel geduld dat aan mij besteed is, hoeveel goedheid, hoeveel liefde! Ik heb de wereldraadsels niet opgelost en ook niet de geheimen van mijn eigen binneste. Maar ik heb niet opgehouden ze stil te vereren en in dit uur vroom de handen te vouwen, voor alles wat de dag, voor alles wat het leven genomen en gegeven heeft.

En ik zeg zachtjes voor mezelf de verzen op, die ik op dit huis geschreven heb, nog voordat ik op zijn drempel zat:

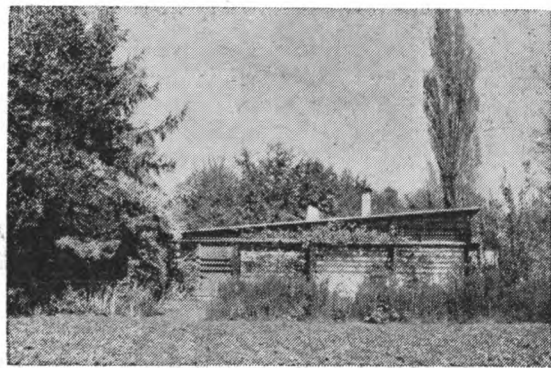
Jij, laatste huis van heel mijn leven,
ik kniel nu op de drempel stil,
het is of jij me wilde geven,
wat alleen nog God mij geven wil.

Zó eindigt het laatste kapittel van Wiecherts leven: met het Boek der boeken, met de Goddelijke vergeving, met het kinderlijk geloof en met het voornaamste stuk der dankbaarheid, het gebed.

En nu wordt het leven van deze „strijdende mens” doorzichtig. Nu doorzien we, hoe deze mens van het heidendom (de bossen van Oost-Pruisen waren zijn god, in de eerste periode) via een menselijk, al te menselijk humaniteitsideaal gekomen, ja getrokken is tot de voet van het kruis. Men zou het leven van Ernst Wiechert zelfs schematisch, met jaartallen erbij, kunnen indelen: van 1912 tot 1930 overheersen de *Wälder*, van 1931 tot 1947 zijn het de *Wälder und Menschen*, van 1948 tot zijn dood is het: *Wälder und Menschen und Gott*, — en wat is dit laatste anders dan

de ware, christelijke humaniteit? Men zou van deze „magiër uit het oosten” hetzelfde kunnen zeggen als wat zijn tijdgenoot dr. K. Schilder eens heeft gezegd over die andere magiërs uit het oosten, die van de Kerstgeschiedenis: deze „magiër van het oosten” is gelooft door het Woord Gods in de natuur, geleid door het Woord Gods in de Schrift, en gekniel voor het Woord Gods in het vlees. Zó heeft God dit hart „geneigd” en „samengevoegd”. De man, die de aarde wilde bewegen en die de hemel bestormde, die man is aan het eind van zijn leven door God weer tot een kind gemaakt.

En dáárom is het heel goed te begrijpen, dat men Wiecherts laatste roman niet begrijpt. Op het ogenblik dat ik dit schrijf, beschik ik niet over de vindplaats, maar in een boek over de duitse literatuurgeschiedenis las ik: *Missa sine nomine* is een „onbegrijpelijke nalatenschap”. Onbegrijpelijk, ja, voor wie niet begrijpt, dat meesterdromer aan het eind van zijn leven op de knieën is gebracht. En dát heeft Wiechert in zijn „geestelijk testament” willen duidelijk maken. Wiechert heeft nooit kans gezien zichzelf helemaal buiten zijn boeken te houden. Ook, juist in zijn laatste boek niet. *Missa sine nomine* tekent het leven van Wiechert zelf, niet alleen het laatste gedeelte van zijn leven, na de nacht van de tweede wereldoorlog, maar zijn hele leven. Eén van de vrouwen uit dit boek wil nog één keer terug naar de baltische kust, om nog één keer het witte zand tussen haar vingers weer op het strand te laten glijden. Wie zó de woorden van *Missa sine nomine* door zijn vingers laat glijden, zal plotseling ontdekken dat er parels achterblijven in zijn hand. Niet de *Jeromin-Kinder*, maar de parels uit *Missa sine nomine* zijn de uiteindelijke vrucht van het leven van Ernst Wiechert.

Der Rütihof

Ik behoef de donkere tinten niet meer te schilderen: Amadeus komt uit het concentratiekamp terug als een wolf, hij is geen christen, hij is uit de triptiek gestapt. Ieder kan dat nalezen in het boek. Wat ik nú wil doen, is u alleen de parels laten zien die in onze hand blijven liggen: een paar parels, of misschien is het maar één parel. Maar ook als wij slechts één parel in de hand houden, is ons leven „niet ijdel” geweest „in de Here”.

In de eerste plaats valt het op, dat de hoofdfiguur uit dit boek, baron Amadeus, veel krachtiger tegenspel geboden wordt dan in één van de andere romans van Wiechert. Ook in zijn andere boeken klinkt er stem en tegenstem, maar nergens is die tegenstem zo krachtig, zo christelijk ook, als in *Missa sine nomine*. Een enkel voorbeeld voor elk van Amadeus' tegenspelers: de oude koetsier Christoph, van wie we al gehoord hebben hoe hij Amadeus wijst op zijn taak ten opzichte van het meisje Barbara, vraagt aan de baron: „Dacht je, mijnheer de baron, dat God het leuk vond, om mij te laten schrikken? Een oude man met wit haar?” Wie Wiechert ook maar enigmatische kent, zal moeten toegeven dat het hem ernst was toen hij schreef: „... alsof God mij alles vergeven had, wat ik in hartstocht en smartelijke liefde tegen Hem gesproken en misdaan had.” Een andere tegenspeler van baron Amadeus, de jood Jakob, zegt nu de mislukte aanslag: „God heeft mijnheer de graaf lief”, of Jakob zegt iets anders, dat Amadeus niet verwacht en dat hem telkens weer verbaast en gelukkig maakt. Dat de derde tegenspeler een predikant is en dat dominee Wittkopp een grote hulp is voor baron Amadeus, is zeer veelzeggend voor wie weet hoe zeer Wiechert de predikantenstand altijd heeft gehekelde. Ook Wittkopp wijst de baron op zijn taak tegenover het meisje: „Begrijpt u nu, waarvoor God u heeft uitgever? Ik zou zo graag willen, dat u het begreep. U hoeft het niet 'God' te noemen, maar u moet weten, dat wat u als taak is opgelegd zó schoon is, dat ik zelf het alleen maar 'God' kan noemen. Omdat het boven alle menselijke daden en gedachten uitgaat.” Deze drie voorbeelden zouden met vele te vermenigvuldigen zijn.

En dan in de tweede plaats Amadeus zelf. Ook Amadeus mediteert, evenals we dat Wiechert reeds hoorden doen, over de na-oorlogse tijd: „En de angst zal komen, Erasmus, haar eerste koude ademtucht is er al. De ontzettende angst voor de verschrikkelijke eenzaamheid van het menselijk geslacht, dat de grootmoeder en Onze Lieve Heer heeft afgezet, om in plaats daarvan de atomen te splitsen of raketten

DOOR KOOS VEEFKIND

naar de maan af te schieten." Men lette er op, dat het Amadeus is die dit zegt, en dat hij dan eigenlijk al geen wolf meer is. Later, als Amadeus nadenkt over de boze tijd en de boze wereld waarin wij leven, zegt hij bij zichzelf: „Het geduld en het geloof der heiligen, dat was het grote woord van het begin en van het einde." Als hij na de mislukte aanslag gewond tussen de vennen ligt, glimlacht Amadeus, „alsof glimlachen zonder angst de enige weg was naar een ruimte, waarin hij zelf niet meer woonde en ook de doden niet, maar het andere, dat Jakob God noemde." Amadeus weet niet, hoe hij zijn taak tegenover Barbara vervullen moet. „Alleen wist hij, dat hiervoor 'het geduld der heiligen' nodig was en voor het eerst besepte hij de diepe zin van deze eenvoudige woorden. Hij wist echter niet, dat hij al lang opgehouden had 'voor zichzelf' te leven. Zoals iedereen daarmee ophoudt, wanneer hij leeft voor het heil van een ander mensenkind." We horen ook, hoe Amadeus troostend tegen Barbara zegt over de bijbel: „Dat boek is nooit uit. Het is als een ring, die overal begint en nergens eindigt. En achter het laatste 'amen' begint het onmiddellijk van voren af aan: 'In den beginne schiep God hemel en aarde...'. Barbara komt na de geboorte van het kind tot de ontdekking, dat zij haar geestelijke storing helemaal vergeten is, en ze vraagt aan Amadeus waarom dat zo is. Amadeus antwoordt: „Waarschijnlijk heeft het kindje Jezus het zo gewild. Vaak wil het, dat wij vergeten. Het heeft ook gewild, dat ik het kamp vergat en daarom heeft Het een kind in mijn handen gelegd. Zonder het kind zou ik 't niet hebben kunnen vergeten!" Christus zelf heeft Amadeus deze last dus opgelegd, en door Amadeus' mond erkent Wiechert, dat de last van Christus niet zwaar is en zijn juk licht. Ik heb al voorgelezen, hoe Amadeus na-mijmert over het wonder dat er in zijn leven is gebeurd: „Dat de grote, wijze ordening hen beiden omsloot, hen allen omsloot, wanneer ze

maar gehoorzaam en ootmoedig waren. En wanneer ze zonder macht waren." Wie hoort in deze woorden niet een echo van Paulus' „als ik zwak ben, dan ben ik machtig"? Wie moet niet erkennen, dat Amadeus hier geworden is als de kinderen?

Maar ook nu nog overvalt Amadeus soms het verdriet van de eenzaam. „Het diepe verdriet van hen, die een ideaal in hun leven kennen en 'het geduld der heiligen' nodig hebben. Die hun vermeende zekerheid elke nacht opnieuw moeten oververven, opdat de anderen niet onzeker worden wanneer ze 's morgens op de drempel staan. Dan liep hij weer door de vennen, zoals hij het in het begin had gedaan en zat hij een tijdlang bij de twee jeneverstruiken, waar de „donkere" gelegen had en daarna hij zelf en langzaam zag hij het weefsel weer, waarin zijn leven gevlochten was. Dan zag hij in, dat alles goed was en dat de mens er zich voor moest hoeden, om het beter te willen maken. Ook de mens met grijs haar moest dit niet proberen, hij misschien wel het allerminst. En dan kon hij weer rustig op een der turfhopen zitten en kijken naar dominee Wittkopp, die op zijn schop leunde en samen met hem op de avond wachtte." En zo gaan de jaargetijden over het land. „Het was het bestendige van de aarde, ook van een verwoeste aarde, even bestendig als de goede God, Die haar bestuurde." „En ook al was je niet zo gelovig als Wittkopp of als vroeger Christoph, toch was het net, alsof je zacht met God sprak. Zoals vroeger eens aan de rand van de woestijn de moedeloze in het zand had gekniel en plotseling een engel voor hem stond, die glimlachend zijn boodschap bracht."

Men heeft Wiechert van christelijke zijde steeds deze zin uit zijn *Totenwald* voorgehouden, dat „er door het beeld Gods een barst liep, die niet meer helen zou". Welnu, deze bitterheid is in *Missa sine nomine* overwonnen, als Amadeus denkt: „De som van de uren achter het prikkeldraad bijvoorbeeld, waar je, zoals de mensen zeiden, 'aan de poorten van de hel' had gestaan. Waar niet alleen het leed, de ontzetting en de dood zich hadden geopenbaard, maar waar, wat belangrijker was, de mens zich had prijs gegeven. En wie dit had kunnen overwinnen, de dood en de mens, wie het beeld van de mens en daarmee het beeld van God niet voor altijd had verloren, die kon nu ook stil blijven staan, wanneer de wang van een meisje tegen zijn schouder rustte. Stil en geduldig, omdat men in zijn moeilijke uren geleerd had, stil en geduldig te zijn, ook al was het nog lang niet 'het geduld der heiligen'." En zo is gedurende die drie jaren in de schaapskooi baron Amadeus getouderd, en misschien is Der Rütihof voor Wiechert geweest wat de schaapskooi was voor Amadeus. En zo kan Amadeus op het derde Kerstfeest „het laatste" weer spelen, de stille, kinderlijke dialoog met God. Baron Amadeus staat weer in de triptiek en de levensring van Ernst Wiechert heeft zich gesloten. Toen kon Wiechert zelf ook de ogen sluiten, toen, eerder niet. Want toen was het weer als in het begin, toen rustte zijn hart weer in God.

Missa sine nomine is Wiecherts eerste grote boek, dat niet in de „Heimat" van Oost-Pruißen speelt. De schrijver is losgekomen van zijn vaderland. Hij is op weg naar een beter vaderland. En dát heeft hij in dit boek tegen al zijn vrienden en zijn vijanden willen, en ook moeten, zeggen. De handen, die het boek geschreven hebben, zijn duidelijk herkenbaar Ernst Wiecherts handen, maar de stem is al Christus' stem. Zo zien wij er in het leven van onze meester-dromer iets van, hoe de heerlijkheid en de eer der volken het nieuwe Jeruzalem binnen gebracht wordt.

Baron Amadeus zorgt ervoor, dat het meisje Barbara vrolijk wakker wordt uit haar geestelijke ineenstorting. En Amadeus dóét dat door haar sprookjes te vertellen.

Zo vertelt Wiechert in zijn laatste boek ook aan óns, nee niet over een „werkelijke wereld", maar wel over „een mogelijke, en dus een ware wereld". Want de wereld, zoals die in het sprookje opgetrokken is, is niet de wereld van de wonderen en de tovenaars, maar van de grote en laatste gerechtigheid, waar de kinderen en volkeren van alle eeuwen over hebben gedroomd (Voorwoord op *Märchen*). In de uiteindelijke overwinning van die gerechtigheid heeft Wiechert onwankelbaar geloofd.

Niets nieuws onder de zon

Het heeft geen zin om te ontkennen, dat er in de kerken, die zoals men dat noemt „buiten het verband" geraakt zijn — een overigens niet in alle opzichten juiste term — niet algehele eenstemmigheid is op enkele punten. Een van de zaken, waarover nogal gediscussieerd wordt, is die van het kerkverband. Allen zijn daar niet even enthousiast over. Het is moeilijk te zeggen, hoe de verhoudingen in dit opzicht precies zijn, maar dat niet allen even enthousiast zijn kan veilig gezegd worden. Ds. Van den Berg heeft er zelfs een boekje over geschreven onder de welsprekende titel: *De gekerkerde kerk*.

Er zijn natuurlijk mensen, die daar verrast naar zullen grijpen en dat als iets geheel nieuws zullen beschouwen en zich er ook enthousiast voor zullen inzetten. Er wordt een ideaal in voorgedragen dat hen zal aanspreken. Het nieuwe of nieuw geachte spreekt altijd velen aan. En vermoedelijk zal het wel enige stof doen opwaaien.

Over dat boekje wil ik het intussen nu niet hebben. Wel over de zaak, die daarin aan de orde gesteld wordt.

—o—

De Afscheiding, die in 1834 begon, was een breuk met de grote Nederlandse Hervormde

Kerk. Dat zij zo wijd om zich heen greep en dat in zeer korte tijd wijst er op, dat er in geestelijk opzicht reeds geruime tijd een breuk was. Ze is een spontane beweging geweest, en niet één die van hogerhand werd gestimuleerd en gedirigeerd. Op talloze plaatsen waren het slechts enkelen, soms een vijftien, twintig man, die tot Afscheiding overgingen. Uiteraard heeft daarbij de Afscheiding van ds. H. de Cock en enkele andere jonge predikanten wel stimulerend gewerkt. Maar vele eenvoudige vromen zaten al jaren in geestelijke nood in de Hervormde Kerk. De bekende ds. Woelderink heeft er op gewezen, dat zij zich veelal tevoren in de zogenaamde conventikels hadden verenigd, wanneer er in de officiële kerk een predikant stond, die stenen voor brood gaf en dat was zeer vaak het geval in die eeuw, waarin het Liberalisme de toon aangaf en de „verlichte rede" ook vele predikanten meer tot gids strekte dan het Woord van God. Deze conventikels of „gezelschappen" waren oorspronkelijk in het geheel niet onkerkelijk, maar wilden de vroomheid in de kerk dienen. Hoe meer de kerk verviel, hoe meer deze gezelschappen de eigen stichting dienden en als het ware een kerkje in de kerk vormden, maar dan een kerkje zonder ambten; alleen de Geest had daar de leiding. Hier is ook invloed van het buitenland, van het pië-

tisme uit Duitsland. Daarnaast die van het mysticisme van de Labadie met zijn idee van de kerk als de vergadering van de „zichtbare heiligen", de bewezen wedergeborenen. Het gezelschap wordt zo het kleine groepje van de gekenden des Heren, van het echte volk.

Er zou nog wel meer van te vertellen zijn, ook van de invloeden, die hier gewerkt hebben. Ik mag daarvoor echter wel verwijzen naar het 7de hoofdstuk van het boeiende boek van de heer H. Algra: *Het wonder van de 19e eeuw*. Een best boek, dat een kerngezonde geest ademt.

Het was in deze gezelschappen dus niet allemaal zuiver goud, wat er blonk. Maar één ding staat vast: de ondergrond van het Calvinisme werd er bewaard. Er was een afweer tegen het Liberalisme en de rede-verheerlijking; tegen de oppervlakkige moraalprediking van die dagen. Aan de rechtzinnige leer werd vastgehouden, hoezeer soms overwoerd door ongezond mysticisme. „En van de Afscheiding is de helft niet te begrijpen, als we niet verstaan, dat in haar het verzet, dat in de gezelschappen tegen de valse leer groeide, naar buiten is gebroken", schrijft Algra.

Daarmee is niet gezegd, dat zij geheel uit deze gezelschappen is ontstaan en te verkla-

G. Janssen - Amsterdam

ren, maar wel zullen zij op vele plaatsen er de bron van zijn geweest. Zo zal daaraan mede te danken zijn dat in vijf jaren tijds in Nederland ruim 150 Afgescheiden gemeenten waren, Algra, pag. 100.

Die gemeenten, die uit de conventikels ontstonden, namen vanzelfsprekend een groot deel van de geest van het conventikel mee.

Daarnaast waren er gemeenten, die op andere wijze waren ontstaan.

In Ulrum had de kerkeraad de leiding. Daar stond ds. H. de Cock, die toen in zijn derde gemeente stond en het kerkelijk leven in de praktijk had meegemaakt: dat van de volkskerk met haar vele leden, die niet alle uit persoonlijke geloofsovertuiging bij de kerk hoorden. Ook met haar — in het Noorden — vele oudere doopleden, die hartelijk meeleeften, maar geen „vrijmoedigheid” hadden om geloofsbelijdenis te doen en aan de viering van het Heilig Avondmaal deel te nemen. Dat bepaalde mee zijn visie op de kerk, ook toen het tot Afscheiding was gekomen. Hij kon die andere doopleden niet zo maar afschrijven en bleef verder rekening houden met de mogelijkheid van hypocrisie en daartegen waarschuwen.

Voor Scholte, één van de andere voormannen van de Afscheiding, lagen de zaken anders. Hij was nog maar pas dominee. Als student reeds was hij in tegenstelling met De Cock in de oppositie. Aan de academie te Leiden had hij een eigen club van geestverwanten, de club van Scholte. Van de college-dictaten van zijn hoogleraren zei hij: ze behoeven mij het liegen niet te leren, dat kan ik beter dan zij.

Hem stond het ideaal van de vrije kerken voor ogen, reden waarom hij veel gemakkelijker besluiten kon tot Afscheiding over te gaan dan De Cock. De leden van deze kerken kiezen van harte voor de kerk. Waarom zouden er hypocrieten onder zijn? Hij rekende zo minder met de mogelijkheid van onbekeerden dan De Cock.

Hierbij laten we het nu maar, want het is zo wel duidelijk, dat er onder de Afgescheidenen geen eenheid van gevoelen op verschillende punten was. Oorsprong, geestelijke ligging, levenservaring, persoonlijkheid en karakter, alles spreekt hier zijn rol. Het was een vrij heterogeen gezelschap, dat kwam tot Reformatie van de Kerk.

En dat is ook al vrij spoedig aan het licht getreden. Want verschil van mening en twist was niet van de lucht. Zelfs kwam er scheuring op scheuring. Prof. Veenhof deelt in zijn prachtige boek: Prediking en Uitverkiezing, mee „dat in de eerste dertien jaar van de geschiedenis der Afgescheiden Kerken niet minder dan vijf scheuringen plaatsvonden, waardoor deze kerken in zes, elkaar soms vervloekende kerkengroepen werden uiteengereten”, pag. 7.

Over allerlei punten was verschil. Over verbond en doop, over ordening en ambtsgevaad, over Kerk en kerkregering.

Een zaak, die ons momenteel bijzonder interesseert, is die van het kerkverband. Ook daarover was verschil.

Om dit te peilen, moeten we bedenken dat de Afgescheidenen zich hadden losgemaakt van de Hervormde Kerk, die een reglementenkerk was geworden door toedoen van de Overheid in 1816. Gods Woord had geen heerschappij, maar de steeds meer aangegroeide reglementenbundel, die de gereformeerde kerkinrichting had vervangen door een hiërarchische, die maar op één ding bedacht was:

„rust” en „orde” te bewaren. Daartoe moest alle gekrakeel over de leer vermeden en verhinderd worden. Van handhaving van de belijdenis der kerk was geen sprake. Het Christendom boven geloofsverdeeldheid was het ideaal. Afwijking van de leer werd geduld en de hand boven het hoofd gehouden. En verstoring van deze rust werd streng gestraft. De predikant Gezelle Meerburg werd afgezet, omdat hij geen gezangen wilde laten zingen en de oorzaak daarvan was, dat er in zijn gemeente ernstige bezwaren tegen waren! De gezangenbundel was er dan ook naar.

Deze reglementenbundel was een puur menselijk geheel, in de kerk een werelds dwangstelsel introducerend.

Is het een wonder, dat de Afscheiding als een bevrijding werd ervaren?

Maar de reactie is nu tweërlei.

Aan de ene kant stonden zij, die deze dwangmatige inrichting van de Hervormde Kerk zagen in de lijn van de hele nieuwe richting van deze eeuw en zo als een afwijking van de historische weg der kerk. En zij grepen terug op „de zuivere kerk van vroeger”, zoals die in Dordt 1618-19 haar triomf had gevierd. Was er sterker afweer tegen de liberale moraaltheologie met haar vlakke, humanistische grondslag dan de Leerregels van Dordt, die de volkomen onmacht ten goede van de mens leren en het vrije, verkiezend welbehagen van God? Ds. De Cock gaf de Dordtse Leerregels opnieuw in druk, één van zijn eerste daden!

Maar parallel hiermee liep voor wat de inrichting der kerk betreft, een teruggrijpen tegenover de reglementenheerschappij van de Herv. Kerk op de Dordtse Kerkorde, dat oude, beproefde staal van kerkregering en kerkinrichting van de oude vaders, van de zuivere kerk van voorheen, toen nog niet geknecht door menselijke, wereldse willekeur en heerschappij. De leus werd: naast de oude belijdenis de oude kerkorde.

Aan de andere kant stonden zij, die de zaken minder historisch en meer principieel wilden zien. Ze hadden genoeg ervaren wat mensenheerschappij in de kerk betekende. En daarom was hun opvatting: Weg met alle menselijke bepalingen voor wat de regering der kerk betreft. We hebben aan Gods Woord genoeg. Dat leert ons ook voldoende en klaar, hoe de kerk dient te worden ingericht. Daarom hebben we aan geen enkele kerkorde enige behoefte. Laten we op onze kerkelijke vergaderingen de Heilige Schrift maar lezen. Dan gaat het goed.

Merkwaardig, deze tweërlei reactie op dezelfde verwerpelijke situatie in de Hervormde Kerk van die dagen, waaronder allen geleden hadden. Dit kan ons duidelijk maken hoe gecompliceerd soms de zaken liggen en het maakt ons voorzichtig om simplistische oordelen te vellen. Psychologisch zijn beide reacties te begrijpen, zelfs te billijken. Maar met psychologie alleen komen we er niet uit. Dat wordt hier ook wel duidelijk.

In een volgend artikel gaan we hier iets meer van zien, tot onze lering!

Nog prettiger Kerstdagen

Men maakte er mij op attent, dat de beide grammofoonplaten, die ik in mijn vorige artikelen noemde, thans uitverkocht zijn. U kunt het Haags Kinderkoor nu beluisteren op de plaat XPY 855 805 en de Cantate van Arthur Honneger op plaat Decca SDD 189.

D. W. L. M.

TE BERDE

Het is een vreemde om niet te zeggen een tegen-natuurlijke zaak, dat de Nederlandse regering samen met de Indonesische regering in de vergadering van de Verenigde Naties voorstelt om genoegen te nemen met de uitslag van de volksstemming op Westelijk Nieuw Guinea, of zoals het tegenwoordig heet: West Irian. De voorzitter van de Tweede Kamer mag dan gezegd hebben: „als ik een Papoea was, zou ik voor Indonesië kiezen”, dat neemt niet weg dat veel bewoners van West Irian hem dat niet nagezegd hebben. Ik denk dat Mr. Van Thiel dat ook alleen maar gezegd kan hebben, wegens een gebrek aan voorstellingsvermogen. Na de mel-dagen veertig zou iedere bultenstaander — oordelend op een afstand — ook gezegd hebben: als ik een Nederlander was, zou ik voor Duitsland kiezen. Als men het boekje van Zacharias Sawor „Ik ben een Papoea”¹⁾ gelezen heeft, dan is het niet moeilijk om te begrijpen dat de bewoners van West-Irian tegen hun zin ingelijfd zijn bij de republiek Indonesia. In dit boekje — een uitgave van „De Vuurbaak” — wordt met de stukken aangetoond dat door Indonesië terreur is uitgeoefend op West-Irian en dat alleen door de terreur een uitslag is gekomen, zoals Indonesië dat graag wilde.

Het sliert de Nederlandse regering niet dat het verzet tegen de uitslag van de „volksstemming” in Westelijk Irian, moet komen van Afrikaanse Staten. Sawor noemt afschuwwekkende methoden van het Indonesische bewind in Westelijk Irian. Hij duikt in de geschiedenis en weet te vermelden dat de Javanen, al lang voordat de Nederlanders één voet in Westelijk Irian hadden gezet, dit „gebiedsdeel” van hun rijk, alleen maar beschouwden als een wingewest, waaruit het makkelijk slaven halen was.

De schrijver vermeldt een lijst van mensen — een niet complete lijst — die doodgeschoten zijn, louter om het feit dat ze niet bereid waren voor Indonesië te kiezen.

En het is duidelijk dat hij geen onwaarheid heeft gesproken. Zelfs de vertgenwoordiger van de V.N. kon in zijn rapport niet anders doen dan vermelden dat er van „vrije keuze” geen sprake was. Waarom de Nederlandse regering, waarom minister Luns (N.B.I) in vredesnaam daarmee akkoord moest gaan, moet voor ieder weldenkend mens een raadsel zijn. Het zou goed zijn als de „regeringspartijen” dat de regering en eens goed duidelijk maakten in de Staten-Generaal. Het stinkt, die hele zaak.²⁾

Een van de vele sombere dwaasheden, die we te danken hebben aan de familie Kennedy, is wel dat Robert Kennedy — slachtoffer van een moordaanslag — zo gecharmeerd was van Soekarno dat hij van mening was dat Soekarno maar tevreden moest gesteld worden met het opgeven van Westelijk Irian door Nederland. De familie Kennedy heeft nooit uitgeblonken door politiek inzicht. Dit is er ook één van de voorbeelden van. Zijn broer, de president heeft naar hem geluisterd. Men kan deernis hebben met het lot van de familie Kennedy, maar die deernis kan niet wegnemen de indruk dat ze uitblonken door politiek onbenul. In ieder geval dat ze met de belangen van de Papoea's niet werkelijk rekening hebben gehouden. En zo iets is voor ieder volk onverdraaglijk. Over hen, maar ook zonder hen is er beslist. Waarom de Nederlandse regering daaraan medewerking moet geven, is een raadsel. De moeilijkheid is verder natuurlijk wat NU het beste is voor de bewoners van West-Irian. Bij het beantwoorden van die vraag moeten we ons maar indenken de positie, die Nederland innam na de mel-dagen van 1940. Collijn werd erdoor op een dwaalspoor geleid. Pragmatisme is nooit een goede zaak. Waarom de Nederlandse regering vanuit een zeker pragmatisme handelend, meende samen met Indonesië een resolutie in te dienen in de V.N. zal wel raadsel blijven. Of spelen handelsbelangen een rol? Dan stinkt het als een riool, dat eeuwenlang niet schoongemaakt is.

¹⁾ Zacharias Sawor, „Ik ben een Papoea”. Uitgave „de Vuurbaak”. Prijs f 4,90.

²⁾ Dit „Te Berde” werd geschreven voor de Interpelatie-Jongeling

Boekbespreking

Dr. G. C. Berkouwer, *Verontrusting en Verantwoordelijkheid*.
Uitg. J. H. Kok N.V., Kampen, 1969.
f 9,75.

Op de omslag lees ik:

„Verontrusting

Een alarmsignaal in de hedendaagse kerkelijke samenleving.

Verontrusting over nieuwe vaak revolutionair lijkende theologieën.

Waar zijn we? Waar gaan we naar toe?

Kunnen de stromingen binnen één kerk elkaar nog verstaan?

Verantwoordelijkheid

Daarop doet prof. Berkouwer een dringend appèl: onze persoonlijke en gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Daarmee is de inhoud van dit boek wel goed getypeerd.

Er is hier en daar en overal verontrusting. In vrijwel alle kerken. Dit verschijnsel wordt in dit boek geanalyseerd, ontleed en beoordeeld. Op echt Berkouweriaanse manier: grondig, breed, voorzichtig, tastend naar het juiste woord, met een kennis van al wat door verontrusting geschreven is — en nog veel meer — die verbazingwekkend is. Om een indruk te geven, wat er in dit boek zoal aan de orde komt volgt hier de inhoudsopgave:

- I. Aktualiteit
- II. Verontrusting in de Heilige Schrift
- III. Verborgene ketterij?
- IV. Verdachtmaking
- V. Conservatief of progressief?
- VI. Defensief of offensief?
- VII. Verontrusting en verandering (Het schriftgezag)
- VIII. Verontrusting en verandering (De belijdenis)
- IX. Verontrusting en verandering (De wetenschap)
- X. De theologie en de gemeente

Laat ik beginnen met te zeggen, dat dit geen boek voor Jan en alleman is. Vele verontrusting zullen dit boek — als ze eraan beginnen — maar zware kost vinden. Niet alleen komen er veel vreemde woorden in voor, maar ook is de stijl van prof. Berkouwer nogal ingewikkeld. Z'n zinnen zijn over het algemeen niet kort, de tussenzinnen talrijk en als een lange zin — met enkele tussenopmerkingen — het einde gevonden heeft moet men het geheel nog eens overlezen om er achter te komen wat dit wat ingewikkeld betoog nu eigenlijk zeggen wil. Met alle respect voor de belezenheid van de auteur en voor zijn poging om alle kanten van de zaak naar voren te brengen, moet ik zeggen, dat ik het lezen van dit geschrift maar een moeilijke bezigheid vond. Waarbij nog komt, dat de schrijver wel wat veel overhoop haalt uit oude- en nieuwe tijden. Het zal met deze geleerde wel gaan als met vele andere: Zij begrijpen niet, dat wij — gewone mensen — niet begrijpen kunnen, wat zij „gesneden koek” vinden. Wie niet maar de theologen onder de verontrusting, maar ook de niet-theologen onder hen bereiken wil, moet m.i. wat meer tot hen afdalen. Maar zoals de man is is z'n stijl. Daaraan zal wel niet veel meer te veranderen zijn.

Wat de inhoud betreft, ik kan daarvan veel waarderen. Bijv. wanneer ik op bl. 29 lees van „meningsverschillen, die er altijd geweest zijn binnen de kerk en die haar eenheid nog niet behoeven te frustreren”. Ook kan ik van harte instemmen met de uitspraak, dat verontrusting alleen recht van spreken heeft „wanneer duidelijk wordt gemaakt, dat de weg verlaten werd, het evangelie geschonden en de gemeente in verwarring gebracht”. Men zal mij wel niet kwalijk nemen — ook de auteur niet — dat ik bij deze woorden wel moest denken aan 1944.

Terecht wijst Berkouwer het „conclusivisme” af, d.w.z. de stelling „dat wat bij wettige conclusies uit de Heilige Schrift afgeleid wordt, evenzeer Gods Woord is als wat er letterlijk staat”. bl. 48.

Ook kan ik het met hem eens zijn, dat vrees een slechte raadgever is. Ik zeg het nu maar met eigen woorden wat hij zo schrijft: „Rothuizen heeft eens herinnerd aan een woord van Banning, die tot iemand zei: 'U bent zeker Gereformeerd, want U hebt in korte tijd al driemaal tegen mij gezegd: het gevaar bestaat...' Men kan de vraag stellen of dat nu typisch 'Gereformeerd' is, maar het is wel van belang te letten op de mogelijkheid van een angstige levenshouding, waarin men door de gevaren als het ware gebio-logeerd wordt en het beeld gaat vertonen van de tekening in Prediker 12: het vrezende voor de hoogten en voor de verschrikkingen op de weg.”

Terecht is de auteur van mening, dat we bij de belijdenis moeten onderscheiden tussen belangrijk en minder belangrijk, tussen centrum en omtrek of — met Calvijn — tussen fundamentele en niet-fundamentele geloofsartikelen. bl. 145 v.

Ik zou niet weten wat er nog meer over verontrusting gezegd zou kunnen worden. Maar ik heb één groot bezwaar: er wordt te weinig ingegaan op de concrete verschillenpunten. Dat de historiciteit van Adam en Eva en de hele Paradijsgechiedenis ontkennd wordt, vond ik nergens vermeld. Dat sommigen met de historiciteit van de Opstanding van Christus grote moeite hebben evenmin. Dat aan de werkelijkheid van wonderen getwijfeld wordt, is niet genoemd. De verontrusting worden tot grote voorzichtigheid vermaand. Op hun verantwoordelijkheid worden ze met nadruk gewezen. Daartegen kan geen bezwaar zijn, voorzichtigheid is altijd geboden. Maar het zijn toch geen kleinigheden, waarover velen verontrusting zijn? Dit erkent de schrijver ook wel, want hij wil de verschillen niet kleineren, zelfs wel erkennen dat er belangrijke zaken aan de orde zijn. Maar waarom worden bovengenoemde feiten — de ontkenning van de Paradijsgechiedenis, het disputabel stellen van de Opstanding en van sommige wonderen — niet genoemd? En waarom worden de progressieven of vooruitstrevenden zal ik maar zeggen niet of vrijwel-niet tot grote voorzichtigheid gemaand?

Tenslotte kan ik niet laten de verzuchting te slaken: „Had prof. Berkouwer omstreeks 1944 de „verontrusting van toen zó tot voorzichtigheid gedrongen als hij het nu doet”. Ze waren indertijd alles behalve voorzichtig: „Dreigende Deformatie”; „Erger dan voor Assen”; „Waarheden verloochend, die door ernstige heidenen worden erkend”, enz. enz. Gedane zaken nemen geen keer en de door verontrusting aangebrachte ellende en schade is onherstelbaar. Maar zou het niet christelijk zijn als zij, die mee verantwoordelijk zijn voor de daden van omstreeks 1944, royaal erkennen, dat toen niet de nodige voorzichtigheid is betracht?

Ten allerlaatste nog deze opmerking. Meermalen wordt in dit boek I Tim. 3:15 aangehaald, waarin naar aloude opvatting de gemeente of kerk genoemd wordt „pijler en fundament der waarheid”. Ik lees op bl. 189: „Want zij wordt er nóg toe geroepen, om zonder valse pretenties en zonder één ogenblik de draagwijdte van haar verantwoordelijkheid te onderschatten, in grote nederigheid, met schrik en met vreugde haar unieke naam te dragen: *pijler en fundament der waarheid*”.

Ik betwijfel of we deze tekst zó moeten lezen. In onze vertalingen behoren deze woorden bij het voorafgaande en worden ze verbonden met de kerk. Maar ze kunnen ook worden verbonden met het vervolg. Ik sluit me in dit opzicht aan bij ds. B. W. Ganzevoort, de bijbel in het geding, Kampen 1968 bl. 27 vv. Hij vindt het vreemd, dat bij deze vertaling de kerk eerst het Huis van God genoemd wordt en dan pijler. Verder dat dan vs. 16 begint met het woordje „en”. Vooral vreemd acht hij het, dat hier de kerk pijler der waarheid zou heten, terwijl Paulus in Ef. 2:20 duidelijk schrijft, dat Christus zelf de Hoeksteen is, Die in I Cor. 3:11 zonder meer het fundament wordt genoemd. Daarna wijst hij er op, dat in de geschiedenis en de praktijk van het kerkelijk leven de kerk helemaal niet het beeld vertoont van een stevige pijler en basis voor de waarheid. Als bewijzen haalt hij aan de dwalingen van de rooms-katholieke kerk, de tegenstellingen van de protestantse kerken en het beeld, dat de niet-gelovigen wel van de kerk moeten krijgen. Trouwens, nergens elders in de Bijbel wordt zo van de gemeente, dat is het geheel der gelovigen gesproken.

„De waarheid rust niet op ons, maar ons geloof en leven rust op de waarheid”.

In de handschriften staan geen leestekens, zodat de zinsindeling een zaak is van verklaring. Ds. Ganzevoort vervolgt dan: „Zo kunnen wij nu ook in onze tekst van I Timotheus een punt zetten achter: de gemeente van de levende God, en een nieuwe zin beginnen: Pijler en fundament der waarheid en zonder twijfel groot is het geheim van onze godsdienst. In „pijler en fundament der waarheid” is „der waarheid” dan een verklarende tweede naamval... Pijler en fundament der waarheid is de pijler en het fundament, die bestaan in de waarheid, met andere woorden: de waarheid, waarop als pijler en fundament alles in de gemeente rust. Het geheim van onze godsdienst is: de kern van het Christelijk geloof.

Nadat Paulus heeft gesproken van de inrichting en de orde voor de kerk, de gemeente van de levende God, Gods huis, schrijft hij, om hier volle aandacht aan te geven: De waarheid, waarop als pijler en fundament alles rust en zonder twijfel van de grootste betekenis is het geheim van de godsdienst (ons Christelijk geloof en leven), en dan volgt een woord over de heilsfeiten in Christus' verschijning en werk. Daarop volgt dan in hfdst. 4:1 de tegenstelling: Maar de Geest zegt duidelijk...

Zo blijven wij in overeenstemming met Ef. 2:20: de waarheid fundament van de kerk; zo loopt de gedachtegang duidelijk door in I Tim. 4:1, en zo geven wij — bij alle liefde voor Christus' kerk, waarvan wijzelf deel mogen uitmaken — toch aan de kerk, dat is aan onszelf als gemeenschap, niet een ere, die ons niet toekomt”. Tot zover ds. Ganzevoort. Hij heeft denk ik gelijk.

Zo worden we bewaard voor „valse pretenties”, ook voor een „verantwoordelijkheid” die ondragelijk is en die ons „schrik” zou bezorgen. Deze tekst dringt ons tot „grote nederigheid”, die erkent: niet wij dragen de waarheid, maar de waarheid draagt ons.

H. J. JAGER

dr. I. meisma — *roken en risico's*
N.V. De Tijdstroom, Lochem 1969
f 2,50 (bij aantallen goedkoper)

Dit boekje van de volhardende bestrijder van het roken — vooral van sigaretten handelt over de „Geschiedenis van het roken”. „Het maken van tabaksproducten”, „Waarom rookt men?”, „Schadelijke gevolgen van het roken”, „Rookgewoonten van de jeugd”, „Maatregelen tegen het roken”, „Roken en uzelf”.

In het Voorwoord schrijft de Staatssecretaris van Sociale Zaken en Volksgezondheid, dr. R. J. H. Krusinga: „Aanvankelijk werd vooral de aandacht gevestigd op het ontstaan van longkanker, maar het is in de afgelopen jaren steeds duidelijker geworden, dat er een verband bestaat tussen het roken van sigaretten en het ontstaan van ook andere longziekten en vooral van verschillende hart- en vaatziekten”. Op blz. 75 lees ik: „De conclusie is nu gerechtvaardigd dat de sigaret door degenen, die in deze bevoegd zijn tot oordelen, als gevaar beschouwd wordt voor onze volksgezondheid”.

Het is met het roken een vreemd geval. Een dame zei eens tegen mij, terwijl ze een sigaret opstak: „Het is niet goedkoop, niet gezond en niet lekker. Ik weet het, en toch doe ik 't”. Dat „niet lekker” zullen de meeste rokers niet toestemmen. Maar merkwaardig is wel, dat de eerste sigaret nooit lekker smaakt.

Er zit in het roken een stuk verslaving. Ik weet het bij ondervinding! Maar dat erkent een mens eerst als hij daar af is.

Men zegt: Het is gezellig. Daar zit iets in, maar dat wil natuurlijk helemaal niet zeggen, dat in een gezelschap van niet-rokers geen gezelligheid is! Het is „goed voor de senuwe” lees ik ergens in dit boekje. Voor een moment mogelijk wel, maar op de duur zeker niet.

De feiten liegen er niet om, als ik deskundigen geloven mag: 10.000 doden per jaar aan longkanker. Wat een leed, dat mogelijk voorkomen had kunnen worden.

Ik beveel dit boekje ter lezing aan. Ik ben het niet eens met hen die zeggen: Dé kenmerken van een christen zijn: niet-roken en niet-drinken. Maar we mogen wel toezien, dat we onder de macht van één ding ons laten brengen. Ook van het roken niet. Als er tegen cyclamaten wordt gewaarschuwd ontmoet ik meer dan eens iemand, die ze niet meer gebruikt. De waarschuwing heeft geholpen. Waarom helpen alle waarschuwingen tegen schadelijk roken zo weinig? Laten betrokkenen daarover maar eens nadenken.

H. J. JAGER

hoogte ben is het niet alleen niet mogelijk, maar niet geoorloofd. Men heeft het *ratificeren* (het rechtsgeldig maken van besluiten door meerdere vergaderingen genomen, door middel van de goedkeuring van de plaatselijke kerken) in de kring van de synodale kerken zeker twintig jaar lang als independentisme gediskwalificeerd. Men heeft gedurende twintig jaren de mensen ingehamerd dat dit het independentistisch standpunt van de vrijgemaakten is. Dat dit laatste een leugen is geweest bewijst de gen. synode van Hoogeveen. Het is echter wel gereformeerd. En van de dagen van de doleantie van 1886 af is het door zeer bekwame mensen als Gereformeerd en Schriftuurlijk beschreven en toegelicht.

Binnen de kring van de synodale kerkelijke samenleving is het parool: de synode heeft gesproken. Protesteren mag, gehoorzamen is verplicht! Zo gaan allen mee. Ook de verontruste protesteerders. Er moet een dag komen dat men niet meer op de mensen ziet en niet langer aanvaardt dat deze kerkelijke vergaderingen „autoriteit” in zichzelf bezitten „van Godswege”. Een dag waarop men durft te stellen: we moeten God meer gehoorzamen dan de mensen. Alleen als deze dag aanbreekt zal er verandering komen.

C. V.

Tweemaal helpen

Met de daad het antwoord

Wanneer ik mijzelf de vraag stel: hoe gaat het met de aktie twee-en-een-kwart? dan verkeer ik in onzekerheid. De laatste veertien dagen wil het niet vlotten. Wel komen er antwoorden en opmerkingen binnen in de trant van: houd mij voor verontschuldigd, want... Nou, en dan komt het: „wij verbouwen de kerk”, „wij hebben net een pastorie gekocht”, „de diakenen hebben afwijzend geadviseerd”, enz. Dit zijn reacties, afkomstig van zeker niet de kleinste of de armste kerken.

Dit doet mij denken aan het bijbelgedeelte Lukas 10:25-37, waarin Jezus zegt: „Dóet dat en gij zult leven”. Iemand mediteert daarover als volgt: „De schriftgeleerde had een filosofisch gesprek over liefde en het eeuwige leven willen voeren... Maar Jezus zegt: „Begin niet over de liefde *na te denken*, begin eerste maar met haar *in toepassing* te brengen”. Veel dingen leert men pas kennen in de praktijk. Stellig is dat niet eenvoudig. Over liefde praten is gemakkelijker dan haar *toe te passen*. Schriftgeleerde zijn, vroom zijn, 's zondags naar de kerk gaan, lezingen over de liefde aanhoren en zelf houden — en wellicht peinzen over de vraag of God uit liefde tenslotte zelfs de hel niet zal evacueren en aan allen zonder uitzondering de zaligheid zal schenken: ook dat is veel gemakkelijker dan vandaag nog één uur opofferen voor het een of ander arm, hulpeloos wezen.”

Dit overnemend zeg ik: dat zichzelf al filosoferend vroom praten is er ook in de genoemde verontschuldigheden. Diakenen, kerkeraden en allen die dit leest: komt tot de daad en gij zult dan als vanzelf een voor u ontdekkend antwoord krijgen op al uw excuses en vragen.

Zonder mij een bedelaar te weten durf ik u te vragen: *Open uw hart voor aktie twee-en-een-kwart* (f 225.000,—).

De Stichting wil lenen

van de kerken en de kerkleden een bedrag dat men zelf bepaalt en tegen een rente, waarvan men de hoogte eveneens zelf vaststelt, doch die niet hoger kan zijn dan 5%. Met de kerken wordt de lening aangegaan voor de duur van 5 jaren en met personen tegen een looptijd van 10 jaren. Verder kan per jaar resp. 20% en 10% worden opgenomen. Zodra het bedrag, met vermelding van rentepercentage en „lening”, in ons bezit is ontvangt ieder een gezegelde schuldbekentenis.

Diakenen, wanneer u de gemeenteleden opzoekt zult u bemoedigd worden door de oogst, die u kunt binnenhalen. Hoe ik dit weet? Heel simpel. Van particulieren werd spontaan reeds een gelijk bedrag ontvangen als door de kerken werd overgemaakt.

Het is mij bekend dat in verschillende kerken de aktie nog op gang moet komen. Het resultaat daarvan zien wij met belangstelling tegemoet. Wilt u zich ter plaatse komen overtuigen van de noodzaak? U doet dan wat anderen reeds voor u deden en bent tevens van harte welkom. Maakt u van tevoren dan wel een afspraak?

Collecten, giften en leningen zien wij gaarne tege-

moet op postrekening nr. 52325 t.n.v. Stichting Gereformeerde Kinderbescherming, Ede.

Een kloppend hart (I)

Nee, niet omdat ik mij betrapt voel vanwege iets dat ik niet had mogen doen. Het klopt vanwege 5 december. Niet in de eerste plaats vanwege het bekende „avondje”. Er is spanning vanwege een toezegging. We mogen er namelijk op rekenen, dat op 5 december de eerste oplevering van de uitbreiding van De Driehoek zal plaats vinden. Dat is dan een surprise voor u en mij, doch het meest nog voor die kinderen, die op het gereed komen van „hun plaats” wachten. Voor deze hoop ik dat het een dubbele feestdag mag worden. Een feest waarvan u volop kunt meegenieten; zij het dan ook op een afstand. Waar kinderen zijn daar behoort speelgoed voor groot en klein. U kunt dit zelf verzorgen, doch kunt het beter toevertrouwen aan de bekende aktie van „Oom Niek”, door aan „hem” uw bijdrage over te maken.

Een kloppend hart (II)

Dit hart klopt vanwege de aktie twee-en-een-kwart. Hierbij gaat het om een lening van f 225.000,—, in bedragen van f 500,— of meer tegen een rentevergoeding van ten hoogste 5%. Tot heden werd reeds een groot aantal leningen ontvangen, waarvan een deel renteloos en een ander deel tegen een lagere rente dan 5%. U bepaalt de rentevergoeding namelijk zelf.

Hoe staat het nu met deze lening? Tot heden werd rond f 65.000,— ontvangen. Verder werden enkele grote leningen toegezegd en mag, afgaande op gelezen kerkeradsverslagen, op „meer” worden gerekend. *Met ook uw part halen we zeker de twee-en-een-kwart*. U helpt ons helpen door uw lening over te maken op postrekening nr. 52325, t.n.v. de Stichting Gereformeerde Kinderbescherming, Ede, met vermelding: lening renteloos of tegen welke rentevergoeding. Wilt u meer weten? De broeders diakenen zullen u gaarne nader informeren. Het gaat om een „gat” dat vóór 1 januari moet worden gestopt.

Tweemaal helpen

„Al onze liefde is *dank*, dat wij zelf bemind en door liefde genezen zijn. Wij groeien dieper in Gods geheimen in, als wij *doorgeven*, wat wij ontvangen hebben, en zó ervaren, dat een discipel van Jezus door geven en zelfopoffering niet armer wordt, maar wel steeds rijker en gelukkiger, en dat in twaalf reuzegrote korven tot Hem terugkeert, wat hij met zijn zwakke kracht God ter beschikking stelde. Want God geeft koninklijk en de overvloed van zijn barmhartigheid is oneindig.

Daar ons dan barmhartigheid bewezen is, laat ons dan niet moede worden.”

Hieraan voorafgaande vraagt dezelfde schrijver: „Wie zou thans niet met vreugde doen, wat Hij gaarne heeft, nu Hij zo onze naaste is geworden? Wie zou Hem niet willen eren in zijn arme broeders (ook de kleine!) in ellende en nood?”

Vol verwachting

klopt ons hart voor de afloop van de aktie twee-en-een-kwart. Halen we het bedrag van f 225.000,— of halen we het niet? Het was de bedoeling dit bedrag vóór 15 november te *lenen van de kerken en haar leden*. Lenen renteloos of tegen een door ieder zelf te bepalen rentepercentage, dat echter niet hoger mag zijn dan 5%. Voor de kerken geldt een aflossingstermijn van vijf jaren en voor particulieren 10 jaren. De lening wordt aangegaan op basis van een schuldbekentenis, die aan de geldgeefster of -gever wordt toegezonden nadat zijn of haar lening van f 500,— of meer is ontvangen op postrekening nr. 52325 van de Stichting Gereformeerde Kinderbescherming, Ede. Doet u het vandaag nog?

Terug naar het begin. Hoeveel is er nu geleend? We zijn ongeveer op de helft. Toch maakt dit ons niet moedeloos. We weten dat we nog veel mogen verwachten. Met dankbaarheid en goed vertrouwen trekken we verder en spreken met elkaar af: afrekenen op 31 december 1969. Vandaar: *vol verwachting klopt ons hart voor aktie twee-en-een-kwart*.

Waarop wachten wij?

Wij wachten nog op antwoord van de kerken die nog niets van zich lieten horen. Gewacht wordt op de daad van diakenen: de gemeente intrekken om de belangstelling te wekken voor het werk, dat door de diakenen zelf werd begonnen en dat vandaag nog onveranderd steunt op de hulp der diakenen. Broeders, diakenen van niet onaanzienlijke kerken, maak u er dan niet van af met te zeggen: onze kerk kan helaas niets geven. Zonder te willen bedelen — daarvoor is

de arbeid van de Stichting te voornam — vragen wij u: hebt u het serieus geprobeerd? Ons bereikt wel eens het verzoek mogelijkheden aan te geven betreffende de wijze waarop de gemeenteleden nog daadwerkelijk betrokken kunnen worden bij de beoefening van de dienst der barmhartigheid. Wij plegen dan te zeggen: ga de gemeente in en gij zult veel vinden. Verborgene nood, doch tevens de bereidheid tot helpen met o.a. het verstrekken van een lening.

Wij rekenen ook op u

U — *kerkeleden*. Zijn de diakenen (nog) niet bij u op bezoek geweest? U kunt ook zelf handelen. Wacht niet langer en sluit u aan bij de velen, die reeds vóór u een lening van f 500,— of meer ter beschikking stelden. Met mij zien velen, onwetend omdat zij nog te klein zijn om te verstaan en wetend omdat zij de nood kennen waarom het gaat, uit naar ook uw hulp, die ons in staat stelt velen te helpen.

Doe nu mee met geheel uw hart en *stort uw part op nummer 52325* voor aktie twee-en-een-kwart. Werp uw brood uit op het water, want gij zult het terugvinden na vele dagen. Pred. 11:1.

INGEZONDEN

Als men de vergadering der synode zo eens gaat bezoeken valt één ding op: de grote eenstemmigheid waarmee de besluiten genomen worden. Zaken waarover in de kerken zeer verschillend wordt gedacht, die de kerken in beroering brengen, zijn voor de synodeleden helemaal geen probleem. Men praat er wel uren en dagen over, maar dat betreft dan vrijwel alleen de opstelling der rapporten en de uiteindelijke besluiten die genomen worden. Over de materie zelf, over het voor of tegen, is op een enkele uitzondering na geen verschil van mening.

En toen er al eens een minderheidsrapport ter tafel was en dit door de rapporteur werd toegelicht was de reactie van de voorzitter: Ds. J. heeft nu een *toelichting gegeven* op zijn rapport: „ik stel voor om daar nu verder niet over te discussiëren”, welk voorstel door de synode stilzwijgend werd aangenomen.

Hierin heeft onze kerkelijke samenleving wel een heel grote overeenstemming bereikt met de jaren '42-'44; ook toen veel beroering in de kerken, veel bezwaarden, veel moeite en veel ellende, maar de synodebesluiten werden genomen met bijna algemene stemmen. Men vraagt zich toch wel af hoe is dat mogelijk? En men moet dan wel concluderen: dat de besluiten eigenlijk al door de afvaardiging zijn genomen.

Hierover nadenkend vraag ik mij af: is het dan met die afvaardiging wel in orde?

Kerkeradsleden worden bij *toerbeurt* naar de classis afgevaardigd. Maar dan verandert de „kerkbesturing” op éénmaal: classis-afgevaardigden naar de P.S. worden bij *verkiezing* aangewezen. Zodat het kan gebeuren dat er een classis is met elf kerken waarvan bekend is dat in de waardering der thans aan de orde zijnde zaken de verhouding steeds 6 tegen 5 is, de afvaardiging naar de P.S. steeds bestaat uit representanten van de zes kerken en aangezien de P.S. de afgevaardigden naar de synode aanwijst, verkiest, hebben veel kerken helemaal geen deel aan de samenstelling der synode. Zou het nu niet mogelijk en beter zijn de afvaardiging naar P.S. en G.S. ook bij *toerbeurt* te regelen?

Dan zou, dunkt mij, heel wat heerszucht minder kans krijgen; het zou eerlijker en schriftuurlijker zijn: de een achte de ander uitnemender dan zichzelf.

Groepsafvaardiging naar de synode verwoest de kerken.

Gees.

G. J. Hietland

KERKNIEUWS

BEROEPEN: te Sneek: ds. J. C. Post te Pieterburen; te Middelstum: ds. J. Poutsma te Nijenga-Opende; te Amstelveen-B: ds. A. Kuiper te Axel; te Grootegast: ds. R. Zijlstra van Eemdijk; te Kampen-B: ds. M. K. Drost te Dalfsen.

AANGENOMEN: naar Buitenpost: ds. D. Noort te Tiel-Zaltbommel.

BEDANKT: voor Emmeloord-B en Creil-B: ds. J. C. Post te Pieterburen; voor Zaandam-B en Krommenie-B: ds. J. C. Post te Pieterburen.

CLASSIS ZUTPHEN — De afgevaardigden van de kerken te Doetinchem en Zutphen hebben de vergadering van de classis Zutphen verlaten, omdat door het besluit dat deze classis had genomen ten aanzien van de aanwezigheid van twee credentiebrieven uit Apeldoorn, waar op 13 oktober een breuk in de gemeente was ontstaan, de samenwerking voor hen niet langer mogelijk was.

Op haar vergadering van 5 november kreeg de classis met deze twee credentiebrieven te maken. De classis verwierp toen een voorstel van ds. H. J. Venhuizen van Zutphen om deze credentiebrieven in handen te stellen van een commissie en uiteen te gaan totdat deze commissie rapport zou uitbrengen. Met dezelfde stemverhouding (8 tegen 4) werd een voorstel aangenomen van ds. K. H. de Groot van Winterswijk, om de credentiebrieven van de brs. Van Eeken c.s. te voegen bij enkele bezwaarschriften uit Apeldoorn, die reeds op de agenda van de classis staan.

Aangezien enkele afvaardigingen hierna overleg met hun kerkeraad wensten, werd de vergadering verdaagd. Op de nieuwe zitting van 20 november vroegen de kerkeraden van Doetinchem en Zutphen het op 5 november genomen besluit te herroepen, aangezien dit voor hen de enige weg tot verdere medewerking binnen de classis was. Toen dit werd afgewezen, verlieten zij de vergadering.

De breuk in de classis Zutphen heeft inmiddels gevolgen gehad in de kerk van Neede, waar reeds lang binnen de kerkeraad verschillen van inzicht bestonden. Twee ambtsdragers (de diakenen) hebben thans de gemeente van achter de ambtsdienst van de ouderlingen weggeroepen, omdat zij deze niet meer getrouw achten.

G.S. HOOGEVEEN — In de vergaderperiode van 25-28 november jl. sprak de synode uit, dat de eenheid in Utrecht-Centrum tussen de kerkeraad-de Haan en br. Albracht c.s., die één zijn in het afwijzen van ds. W. C. Visser, dient te worden hersteld. Een verzoek van de kerk te Breukelen (ds. Postma), om aan de classis te berichten dat in de gegeven situatie voor de brs. Bouwman c.s. geen reden was zich van hun mede-ambtsdragers af te scheiden, werd niet ingewilligd. De bezwaren van Doorn tegen de P.S.-besluiten over Utrecht-Centrum (ds. W. G. Visser) en Bilthoven (ds. C. van Leeuwen), werden eveneens afgewezen. Na afhandeling van enkele brieven, ging de synode in comité ter behandeling van zaken der Theol. Hogeschool. Tenslotte werd een begin gemaakt met de behandeling van het rapport der deputaten voor de Psalmberijming, en kwam het beleid van deputaten-curatoren der Theol. Hogeschool in bespreking.

AALTEN — De kerkeraad van de Geref. Kerk te Aalten heeft de door de laatstgenomen synodebesluiten buiten het kerkverband geplaatste kerken in Noord-Holland doen weten, dat hij deze kerken blijft erkennen als Geref. zusterkerken in Nederland, en zal zich in dezen met een bezwaarschrift richten tot de eerstvolgende Generale Synode.

ADRESSEN

Ds. W. Vis, em.pred. van de kerk te Gameren: Weidebuurt 20, Heemse, gem. Hardenberg, tel. 05232-1344.
Ds. W. Scheele, Laan van Klarenbeek 79, Arnhem, tel. 085-420377.

RECTORAATSOVERDRACHT

In een openbare academische samenkomst van de senaat van de Theologische Hogeschool, die gehouden zal worden D.V. woensdag 10 december 1969 te 19.30 uur precies hooft prof. J. Kamphuis, na het uitspreken van een rede, het rectoraat over te dragen aan prof. drs. J. van Bruggen.

Na afloop is er gelegenheid de nieuw opgetreden rector te feliciteren met het op 6 december 1969 ingaande Hogeschooljaar 1969-1970.

De openbare academische samenkomst wordt gehouden in de aula van de Theologische Hogeschool, Broederweg 15, Kampen.

Voor de senaat,
L. Doekes, h.t. secretaris

VERANTWOORDING GIFTEN

KERKWERK WALDENZEN IN ITALIË

In de afgelopen maand mocht ik het volgende ontvangen: J.L. te K. f 2,50; J.K. te H. f 5,—; L.B. te S. f 10,—; G.S. te R. f 5,—; C.R.V. te W. (namens Gemeente van Vrijgemaakten te W.) f 91,65 (collecte); totaal f 114,15; totaal inclusief vorige verantwoordingen f 13.700,90.

Uit naam van de kerk te Rome zeg ik u allen hartelijk dank!

Ik hoop, dat het voorbeeld van de collecte navolging mag vinden.

Ook bedragen van particulieren blijven altijd hartelijk welkom. U kent het gironr: 50440 — P. Groen, Rotterdam.

P. Groen

Uit het KORT VERSLAG van de vergadering van deputaten-curatoren van de Theologische Hogeschool van „De Gereformeerde Kerken in Nederland”, Broederweg 15 te Kampen, op maandag 27 oktober 1969 in het gebouw van de Hogeschool, Broederweg 15 te Kampen.

Art. 3. Ingekomen stukken: De volgende ingekomen stukken worden door de president-curator aan de orde gesteld:

a. van de generale synode te Hoogeveen afschriften van haar besluiten:

1. inzake aanklacht van de kerk van Maassluis tegen prof. J. Kamphuis; deze aanklacht is door de generale synode afgewezen;
2. inzake een bezwaarschrift van ds. A. H. Reitsma tegen de handelwijze van de senaat te zijnen opzichte; de generale synode wees dit bezwaarschrift af;
3. inzake een bezwaarschrift van P. Dekker tegen een beslissing van deputaten-curatoren; ook dit bezwaarschrift werd afgewezen.

deze missievers werden als kennisgeving aangenomen;

b. van de generale synode te Hoogeveen afschrift van haar uitspraak ter zake van de minderheidsnota van ds. J. C. Janse;

c. van de kerk van Maassluis een schrijven inzake het besluit van de generale synode over het bezwaar van deze kerk tegen handelingen van deputaten-curatoren;

g. van drs. J. A. Meijer te Hoogezand de mededeling dat hij de benoeming tot tijdelijk docent aan de Theologische Hogeschool (zie Kort Verslag van de vergadering van deputaten-curatoren van 15 september 1969, art. 8b) aanvaardt; met dankbaarheid kennis van genomen.

Art. 4. Advies van de senaat inzake voorzieningen in het onderwijs aan de Theologische Hogeschool.

Van de senaat is een advies ingekomen inzake voorzieningen in het onderwijs aan de Theologische Hogeschool. Na bespreking sluiten deputaten-curatoren zich bij dit advies aan; zij besluiten zich over deze zaak tot de generale synode te wenden.

Art. 6. Volgende vergadering: de volgende vergadering van deputaten-curatoren, waarbij ook de deputaten-financieel zullen worden uitgenodigd, wordt vastgesteld op maandag 24 november 1969.

Art. 7. Kort Verslag: Het Kort Verslag wordt door de assessor, ds. F. de Vries, gelezen en door de vergadering vastgesteld.

Art. 8. Sluiting: Nadat ds. D. Vreugdenhil is voorgedaan in dankgebed, sluit de president-curator, ds. D. van Dijk, de vergadering.

Namens deputaten-curatoren
F. de Vries, assessor.

U krijgt een pocket gratis, wanneer u zich voor een jaar abonneert op het

WEEKBLAD KERKNIEUWS

onder redactie van W. C. F. Scheps en drs. N. Scheps.

Bovendien ontvangt iedere nieuwe abonnee de decemбернаummers, waaronder het uitvoerige Oudejaarsnummer, zolang de voorraad strekt gratis. Na ontvangst van het abonnementsgeld, dat f 17,40 bedraagt, wordt het boek u toegezonden. Een opgave van de pockets, waaruit een keus gemaakt kan worden, kunt u aanvragen bij de administratie.

Adres Redactie en Adm.: postbus 2100, 's-Gravenhage, giro 1534121, tel. 070 - 838372.

ASSEN

Openbare vergadering

op maandag 15 december 1969 in de Aula van de Christelijke Scholengemeenschap, hoek Maria in Campislaan en Selma Lagerlöf-laan (nabij de Lariks) te Assen.

Spreker: Prof. Dr. H. J. Jager te Kampen.

Onderwerp: Leven uit de wet of leven van genade.

Aanvang 8 uur n.m.

Belangstellenden uit de omgeving zijn op deze vergadering van harte welkom.

Nette jongeman, 28 jaar, wil graag

corresponderen

met meisje.

Brieven onder nr. 513 bureau „Opbouw”, Slotlaan 220, Zeist.

Jongeman, 24 jaar, zoekt

serieuze kennismaking

met meisje.

Brieven met foto, welke wordt geretourneerd, onder nr. 512 bureau „Opbouw”, Slotlaan 220, Zeist.

Openbare vergadering

TE EMMEN

vrijdag 12 december a.s.

in de Aula Chr. Kweekschool, gelegen aan de autoweg Coevorden/Groningen, tegenover bejaardentehuis „Holdert”.

Aanvang 8 uur n.m.

Spreker: de Weleerw. Heer ds. L. J. Goris, Geref. pred. te Wezep (voordien te Emmen)

Onderwerp: „De kerkelijke moeiten”.

Belangstellenden uit andere plaatsen zijn weer hartelijk welkom.

Het Comité Lezingen

Ds. G. Viseé,

VERSTAAT PROF. KUITERT WAT HIJ LEEST?

De schrijver laat zien, dat de beweringen van Dr. Kuitert maar al te zeer op loze gronden en al te haastige conclusies berusten. **2e druk ter perse.**

Prijs f 3,50.

Uitgave van:

Singel 55 — BARENDRECHT — Postrekening nr. 216828

VERSCHENEN:

Ds. C. Vonk,

DE DODEN WETEN NIETS

Paperback f 7,90 + ged. porto f 0,40.

Het wordt U graag geleverd door

BOEKH. „DE GRAAFSCHAP” - LANDSTRAAT 19, AALTEN

ISRAËL HET UITVERKOREN VOLK EN ZIJN 70 WEKEN VAN DAN. 9:24.

Jeruzalem, weer de Hoofdstad van Israël. Israël, op weg naar zijn herstel, blijft van nu aan het centrum der wereldpolitiek.

60 blz. Prijs f 1,50.

Uitgave Comité tot verbreiding van de Waarheid der Schriften. Giro 346974 Rotterdam. Administratie Raephorststraat 20b, Rotterdam.

Sociologie en Kerk.

Onder deze titel verscheen onlangs een boekje van dr. G. Dekker handelend over het recht en het nut van de sociologie m.b.t. de kerk. De auteur, die stafmedewerker is aan het Gereformeerd Evangelisatiecentrum te Baarn, heeft in 77 blz. deze problematiek zeer duidelijk besproken.

De sociologie heeft in de afgelopen decennia steeds grotere betekenis gekregen in de samenleving, maar in de kerk is haar plaats steeds kleiner en kwetsbaarder geworden. Er bestaan binnen de kerken nl. veel misverstanden omtrent en weerstanden tegen sociologische onderzoeken. Dr. Dekker wil in deze publikatie evenwel aantonen, dat de sociologiebeoefening ten behoeve van de kerk niet alleen nuttig, maar ook noodzakelijk is. Een onderwerp, dat dus belangrijk genoeg is om in een kerkelijk blad aandacht aan te besteden.

Nadat de schrijver in de inleiding deze problemen in het algemeen besproken heeft, houdt hij zich verder met de vraag bezig wat sociologie eigenlijk is en waar de grenzen van deze wetenschap liggen. In de sociologie kent men speciale richtingen als bedrijfsociologie, gezinssociologie en ook de sociologie van kerk en godsdienst. (De naam kerkelijke sociologie (blz. 14, 15) lijkt mij minder juist). Geen enkele speciale sociologie kan de werkelijkheid volledig verklaren. De socioloog bestudeert altijd slechts een bepaalde kant van de werkelijkheid.

De sociologie is een empirische wetenschap, die onderzoekt hoe bepaalde zaken er voor staan. De resultaten van haar onderzoek schrijven niets voor. De socioloog kan natuurlijk wel veel zaken tot grotere helderheid brengen. Hij kan evt. misstanden aan het licht brengen en geheel of gedeeltelijk verklaren. Hij kan ook met beleidsadviezen komen, maar de beslissingen daarover neemt hen niet, maar de daartoe bestemde instanties.

Heeft de sociologie het recht om zich met de kerk bezig te houden? De schrijver beantwoordt deze vraag bevestigend. De kerk heeft te doen met allerlei tussenmenselijke relaties en met verschillende vormen van deze relaties. Dat de kerk geen voetbalvereniging is en dat de tussenmenselijke relaties bij de eerstgenoemde van andere aard zijn dan bij de laatstgenoemde is vanzelfsprekend. Dit wordt door de schrijver ook duidelijk opgemerkt, hoewel hij m.i. toch enigzins tekort schiet, wanneer hij wil vaststellen wat hij onder de kerk verstaat (20, 21). Het *eigene*, het karakteristieke van een kerkelijke gemeente als *geloofsgemeenschap* komt te weinig naar voren.

Dr. Dekker beschrijft voortreffelijk de taak en de grenzen van de sociologie en haar plaats naast andere wetenschappen (o.a. de theologie), waardoor een verantwoorde sociologiebeoefening m.b.t. de kerk mogelijk is. De sociologen kunnen de kerken informatie verschaffen over de samenleving waar de kerk deel van uitmaakt, over structuren en processen binnen de kerk en over het effect van het optreden van kerkelijke functionarissen e.a.

We zullen enkele problemen noemen.

In een sociologisch onderzoek in Noord Groningen werd o.a. de beroepssamenstelling nagegaan van de gereformeerde en van de vrijg.-gereformeerde kerken. Het bleek, dat in de gemeenten waar naar verhouding veel boeren vrijgemaakt geworden waren, het aandeel van de vrijgemaakten onder de arbeiders relatief laag was. Blijkbaar hebben in die streek van het land de kerkelijke en sociale scheidslijnen iets met elkaar te maken. Uit hetzelfde onderzoek bleek ook, dat zij die over grote standverschillen klaagden, weinig of niets merkten van de gemeenschap der heiligen. Zij die zich over de gemeenschapsbeleving in de kerk positief uitspraken hadden minder klachten over standverschillen.

Sociale en groepsfactoren, die in de samenleving in het algemeen een rol spelen, zijn in de kerk evenzeer van betekenis. Ook in de kerk kan een bepaalde categorie mensen zich geïsoleerd voelen en kan een andere categorie een dominerende rol spelen. Het is een bekend verschijnsel, dat een preek niet altijd bij iedereen „over komt”. Het wordt evenwel een pikante zaak, wanneer uit een sociologisch onderzoek blijkt, dat een bepaalde categorie kerkgangers vrijwel altijd tot diegenen behoren bij wie het niet „over komt”.

In de vrijgemaakte kerken wordt door sommigen b.v. geponeerd, dat het met de vrijgemaakte jeugd wel goed zit. Kijk maar naar de schooldagen in Kampen en naar de zgn. bondsdagen! Maar wat zegt dat? Hoeveel komen daar niet en *waarom* komen zij niet en waarom komen *juist* zij niet? Is het een bepaalde categorie van de vrijgemaakte jeugd die dit soort dagen bezoekt? En wat zijn hun eigenlijke motieven daarvoor?

Enkele onderzoeken in Groningen en Enschede wezen uit, dat het er met de vrijgemaakte jeugd helemaal niet zo gunstig voor staat! De oppervlakkige waarnemer kijkt echter naar de toogdagen en niet verder dan zijn neus lang is.

Het is uitermate triest, dat veel kerken zo weinig inzicht hebben in de sociale problemen, die zich in de samenleving en in de gemeenten voordoen. De socio-

loog neemt geen beleidsbeslissingen, maar hij kan de schuldvraag stellen waar het gaat om het tekort schieten van kerkleden of ambtsdragers. Hij zal de kerken vragen hoe ver hun ongerustheid gaat en wat zij denken te doen om de grote „cultural lags” tussen de kerkelijke organisaties en de geestelijke realiteit van het hedendaagse crisisbesef tot kleinere proporties te reduceren. Ik denk aan de problemen waar de gedachten van de kategorale gemeentevorming uit voort gekomen zijn. Het heeft geen waarde, wanneer men theoretisch-theologisch deze gemeentevorming afwijst, zónder de problemen die er achter schuil gaan bestudeerd te hebben. Voor dit laatste pleit de socioloog.

Dit is ook het slot van het boek van dr. Dekker: de sociologie heeft slechts beperkte mogelijkheden, maar voor zo ver die mogelijkheden er zijn is de sociologie niet alleen nuttig, maar ook noodzakelijk voor de kerken.

In het laatste hoofdstuk wordt de lezer wegwijs gemaakt in de belangrijkste publikaties, die op het terrein van de sociologie van kerk en godsdienst zijn verschenen. Het boek is door Kok in Kampen in handzaam formaat uitgegeven, kost slechts f 5,90 en is vooral aan hen, die met kerkelijke beleidszaken te maken hebben, aan te bevelen.

H. E. S. WOLDRING

De priester en de vrouw.

Aan dit thema is een speciaal nummer gewijd van het maandblad „voor het getuigend gesprek met Rome”, zoals de ondertitel luidt van „In de Rechte Straat”.¹⁾ We weten allemaal van dit in vele opzichten uitnemende blad van ds. H. J. Hegger, zelf expriester. We weten van het uitnemende werk dat dit maandblad doet niet het minst door de actuele en frisse manier waarop het voortdurend de zaken en de dwaalleer van Rome op een schriftuurlijke wijze bespreekt en in het licht stelt. Het blad neemt een geheel eigen plaats in onder de protestantse periodieken. Het handhaaft zijn eigen positief bijbels uitgangspunt en karakter. Het geeft een duidelijk reformato- risch getuigenis van het evangelie van Jezus Christus tegenover de verschillende verduisteringen van dat evangelie in de rooms-katholieke leer en praktijk.

De priester en de vrouw — het thema dat hier boven staat — is het thema van het celibaat. In de Nederlandse rooms-katholieke kerkprovincie is het celibaat tot een publiek probleem geworden. Dat probleem is vooral in de publiciteit gekomen door de houding van de Amsterdamse studentenpastoors, de pater jesuiten Jos Vrijburg en Huub Oosterhuis en anderen. Zoals bekend is Jos Vrijburg intussen getrouwd. Het ging echter niet om een enkel geval van een pater die wilde gaan huwen, maar om de ont koppeling van priesterschap en celibaat. Over de procedure om daartoe te geraken is intussen een verschilpunt ontstaan tussen de studentenpastoors onderling. De procedurevraag is: brengen we de genoemde ont koppeling tot stand langs de „korte weg” of langs de „lange weg”. De „korte weg” is de weg van het eenvoudig doen omdat wij menen, dat wij het mogen als christen- mensen; dat we er de vrijheid toe hebben. De „lange weg” is de weg van overleg in de zogenaamde „kerk- kelijke weg”. Dat betekent de Haarlemse bisschop Zwartkruis consulteert zijn Nederlandse collega's, daarna de Europese bisschoppen, en dan de bisschoppen en kardinalen van het wereldepiscopaat samen met de paus. Dit laatste is een „lange weg” uiteraard. De „kortste weg” is natuurlijk de weg van het conflict met de kerkelijke autoriteiten. Jos Vrijburg is de „korte weg”, de weg van het conflict intussen gegaan. Toen hij in het begin van dit jaar aankondigde in het huwe- lijk te zullen treden, werd hem door de kerkelijke autoriteiten het recht van voorgaan in de kerkdiensten ontzegd. Vanuit de katholieke kerkgemeenschap ont- stond tegen deze beslissing van de kerkelijke autoritei- ten nogal wat verzet. De Haarlemse bisschop mgr. Zwartkruis stond hem toen toe voor te gaan in de zogenaamde woorddiensten maar niet in de eucharistie- viering. Naar verluid zouden deze woorddiensten in Amsterdam geen succes zijn geworden? Kreeg hij aan- vankelijk een groot aantal toehoorders, al gauw nam de belangstelling af en tenslotte verschenen te weinig bezoekers om de diensten voort te zetten. Met ingang van dit nieuwe studiejaar — najaar 1969 — heeft de studentenpastoor de woorddiensten dan ook gestaakt.²⁾

Het oktober-nummer van „In de Rechte Straat” gaat over priester-huwelijken. Aanleiding en uitgangspunt is een vraag die enkele weken geleden in een Italiaanse radiobode stond, namens een vrouw, die hoe- wel een gelovig en meelevend r.k. kerklid, geen bezwaar zou hebben als de gelegenheid zich zou voor- doen een priester te trouwen. Deze vraag werd in de

Italiaanse radiobode beantwoord door de redacteur van de godsdienstige rubriek, pater Mariano. U ziet zelfs in Italië, een zogeheten rooms-katholiek bolwerk, komen tegenwoordig onderwerpen als het huwelijk van een priester publiek ter sprake.

We laten de vraag hier woordelijk volgen en daarna het antwoord van pater Mariano zoals ds. Hegger beide in zijn blad weergeeft.

De vraag luidt: „Mijn vriendin, hoewel een gelovig en meelevend kerklid, zou er geen bezwaar tegen heb- ben om met een priester te trouwen. Niet dat zij hem nu zou gaan zoeken, maar als de gelegenheid zich zou voordoen, zou zij hem zeker niet afwijzen. Wat zit er voor verkeers in? — herhaalt ze steeds weer —, als hij dispensatie heeft verkregen en dus weer gewoen leek is, kan toch ook een priester trouwen, zelfs trou- wen in de kerk. Het christelijk huwelijk is toch een sacrament. — En ik weet niet wat haar te antwoor- den.” (T. B. Bra)

Dit is de vraag.

Nu het antwoord van de pater.

„Ik zou uw vriendin willen wijzen op een brief, kortgeleden verschenen in de interessante rubriek open gesteld voor de lezers van een Turijns dagblad. Hierin schrijft een lezeres dit:

„De kranten hebben de kwestie „mogen priesters wel of niet trouwen” te berde gebracht. Met mijn eenvoudige brief wil ik niet antwoorden aan de priesters, maar aan alle vrouwen en meisjes die menen een leven te kunnen opbouwen met één van hen. Ook ik heb geloofd een leven te kunnen opbouwen met „één van hen”: hij was knap, aardig en goed en ik was eenzaam. Nu leef ik samen met hem, ben niet meer alleen... aan de buitenkant, maar van binnen is er een trieste eenzaamheid: wat een smart en leed!

De mis draagt hij niet meer op; hij is geen priester meer, maar toch is hij misschien nog nooit zo dicht bij zijn God geweest als juist nu. Voor mij is hij altijd aardig en goed; maar hij behoort mij niet toe en heeft mij nooit echt toebehoord. De man in hem was niet sterk genoeg om de priester in hem te onderdrukken. Als priester had hij immers een te grote Meester ge- diend. Je kunt dat niet meer vergeten.

Wat heb ik gehuild. God zal zeker rekening houden met mijn voortdurende verdriet en wroeging.

Ik weet dat hij op een dag zal weggaan, zal terug- keren tot zijn ambt en ik zal dan weer alleen zijn. Maar die eenzaamheid zal als een zegen zijn en tege- lijkertijd een zoete boetedoening. Aan al die vrouwen die mijn grote vergissing willen navolgen, zou ik dui- delijk willen maken, dat er tussen „hen” en de priester een geweldige kloof is. En die kloof is: „de gewijde handen”. Niemand kan zich indenken wat deze sim- pele woorden betekenen. Het is nodig om het zelf te ervaren. Anders kun je het toch niet begrijpen. Vrien- dinnen, komt niet aan de priesters; zij behoren aan God. Vroeg of laat wint Hij toch”.

Pater Mariano zet er onder: „Dit is de brief van de „vrouw”, maar als ook de priester zijn brief zou heb- ben geschreven, zou dié brief nog bitterder zijn, want de verplichting van het priesterlijk celibaat — zoals trouwens ook die van het christelijk huwelijk — is on- herroepelijk.”

Deze brief van de onbekende en ongelukkig ge- trouwd zijnde vrouw, ademt wel door en door de rooms-katholieke mentaliteit met betrekking tot de sacramenten en de „geestelijke” stand, die volgens dit denken onderscheiden is van en verheven bóven de „natuurlijke staat” van de zgn. leken.

Ds. Hegger commentarieert het antwoord van deze Italiaanse pater als volgt „Uit dit antwoord kunt u opmaken, hoezeer het priester-celibaat verweven is met heel de r.k. opvatting over de sakramenten als over- dragers van genaden, over de priester als middelaar Gods en der mensen, over de afhankelijkheid van de leek tegenover de kerkleiding, de geestelijke, die in een andere, een sakrale, gewijde sfeer leeft.

„Daarom is het ook te begrijpen dat men zich vanuit Rome zo taai verzet tegen de afschaffing van het ver- plichte priester-celibaat. Loslating daarvan betekent een radicale structuurverandering in heel het denken van de r.k. kerk.

„Maar daarom lijkt het ons ook van groot belang dat wij meerdere keren dit thema behandelen in ons blad. Juist omdat het celibaat zo zeer in discussie is in de r.k. kerk, menen wij dat dit onderwerp zeer ge- schikt is om heen te wijzen naar het bevrijdend Evan- gelie, naar Christus die zich voortdurend gekeerd heeft tegen de godsdienstige leiders van Israël die allerlei harde wetten op het volk legden, maar Christus die gezegd heeft: Mijn juk is zacht en mijn last is licht.” (Matth. 11 : 30); Die nooit de raad van Prediker her- roepen heeft: „Geniet het leven met de vrouw die jij liefhebt, al de dagen uws ijdelens levens, welke God u gegeven heeft onder de zon.” (Pred. 9 : 9).

Behalve dit commentaar is het antwoord van de Italiaanse pater voor ds. Hegger aanleiding om op blz. 14 en 15 het r.k. priesterbeeld als een „onbijbels priesterbeeld” te tekenen. Het r.k. priesterbeeld is „smaad aan Christus” en het is een „aanslag op de bruid” d.i. de gemeente. Men leze het na. Een zeer duidelijke en heldere schriftuurlijke kritiek op het r.k. priesterbeeld.

Maar ds. Hegger heeft nog meer gedaan om dit thema-nummer van „n de Rechte Straat” interessant te maken. Hij heeft namelijk aan enkele vrouwen van ex-priesters gevraagd naar haar mening omtrent het vraagpunt: het huwelijk met een ex-priester, en hij publiceert de ingekomen antwoorden voluit in dit nummer. Hij heeft de mening gevraagd van mevrouw Di Lorenzo-Noomen. Zij is een Nederlandse, die gehuwd is met de Italiaanse ex-priester R. di Lorenzo. Zij is vroeger o.a. bij de MARVA geweest. Drie jaar als secretaresse van de toenmalige hoofd-vlootpredikant, ds. J. H. Sillevius Smitt. Zij en haar man hebben elkaar later op de „Wartburg” ontmoet.

Hij heeft de mening over dit punt gevraagd aan mevrouw Molina-Skyttä, een Finse, die theologie heeft gestudeerd en getrouwd is met een ex-priester uit Venezuela. Hij heeft de mening gevraagd van mevrouw M. L. Fanlo-Christanti, een Italiaanse die gehuwd is met een Spaanse ex-priester. U zult het bijzonder interessant vinden, dat hij ook de mening heeft gevraagd van mevrouw Sanz-Cid, doctoranda in de wis- en natuurkunde, die gehuwd is met de ex-priester Sanz, die op het moment in Kampen aan de hogeschool van de vrijgemaakte kerken theologie studeert en over niet te lange tijd aldaar zijn candidaatsexamen hoopt te doen. Zijn vrouw was bovendien kloosterzuster in Spanje voor haar huwelijk. Het echtpaar Sanz-Cid is een huwelijk van een ex-non en een ex-priester. Haar antwoord is bijzonder helder en mooi gesteld. Bovendien, dat zal onze lezers weer interesseren, heeft ds. Hegger de mening inzake dit punt gevraagd van mevrouw Cath. van der Velden-Gebse. Zij is de echtgenote van ds. Van der Velden, die namens de kerk van Enschede als zendeling werkt in Irian-Barat. De brief van mevrouw Van der Velden is een nuchtere, gezonde weerlegging van de Italiaanse dame door pater Mariano geciteerd. Het antwoord van mevrouw Van der Velden kwam te laat binnen om in het oktober-nummer van „In de Rechte Straat” te worden opgenomen, zal in het volgende nummer worden geplaatst. Ik kan het niet laten een klein stukje uit haar brief te citeren. Zij schrijft dan:

„Mij bekwam een gevoel van diep medelijden met deze vrouw... Zij zou tot God moeten schreien, maar kan dat niet, want bepaalde menselijke opvattingen en inzichten versperren haar de weg.

De gewezen priester staat nu niet naast haar, maar tussen haar en God. En dat is heel erg. Haar is een verering voor de priester bijgebracht welke grenst aan bijgeloof. Zo alleen is te begrijpen haar geëxaleerd spreken over de „priester” in onderscheid met „man”, over zijn terugkeren tot zijn ambt, over de geweldige kloof tussen ons vrouwen en de priester... zijn gewijde handen... zoete boetedoening... en zo meer.

De eerste dame die voor haar vriendin de actuele vraag stelde aan pater Mariano, had, dunkt mij, wel iets beters mogen verwachten dan verwezen te worden naar een pover artikeltje van deze meelijwekkende schrijfster in het Turijns dagblad...”

Ook nog dit uit de brief van mevr. Van der Velden: „De kreet „vriendinnen, komt niet aan de priesters” doet ons vragen: Laten wij bidden voor deze schrijfster, dat zij moge leren begrijpen dat „het niet afdoen en niet bijdoen” aan Gods Woord, het „handen af” van zijn gehele Woord, zoals het tot ons komt in de Schrift, de weg is naar het ware geluk, ook in het huwelijk... ook in haar huwelijk.”

Wij hopen dat wij niet alleen wat informatie hebben verschaft betreffende deze zaak, maar ook dat wij wat begerig hebben gemaakt naar de brieven van de verschillende vrouwen en daarmee naar het blad van ds. Hegger „In de Rechte Straat”. Het is uw belangstelling waard. J. MEESTER

1) Uitgave van de „Stichting In de Rechte Straat”, Boulevard 11, Velp (Gld.). In de eerstvolgende nummers zal aan dit thema nog meer aandacht worden besteed.

2) Aldus een A.N.P.-bericht in het dagblad „Trouw” van 1 oktober 1969, pag. 5.

De Bijbel in het geding. Een bundel beschouwingen over Schriftkritiek en Schriftgezag onder redactie van Prof. Dr. G. C. Berkouwer en Prof. Dr. A. S. van der Woude. Uitgave G. F. Callenbach, Nijkerk. Prijs f 14,90. 160 blz.

Dit boek is een verzamelbundel van tien opstellen. Van de redacteurs bevat het boek alleen een korte inleiding door prof. Berkouwer. Verder werkten er

aan mee: G. P. Hartvelt, B. J. Oosterhoff, W. C. van Unnik, J. Coppens (R.K.), J. L. Koole, A. R. Hulst, A. A. van Ruler, J. M. de Jong en J. T. Bakker. Boven genoemde auteurs publiceren in dit boek de tekst van door hen gegeven ethercolleges voor de microfoon van de N.C.R.V. Alle opstellen hebben op de een of andere manier betrekking op de Heilige Schrift, haar totstandkomen, canoniek gezag, uitleg enz. Het is een echt theologisch boek, niet-theologen moeten al bijzonder thuis zijn in de kwesties die vandaag de theologie bezighouden om er iets aan te hebben. Theologen kunnen er een eerste informatie in vinden voor de kwesties die vandaag de nieuwere theologie met betrekking tot de Schrift bezighoudt. Boeken als dit brengen ons in feite niet veel verder. Daarvoor zijn de opstellen te beknopt en te veel op informatie uit. Als zodanig hebben ze voor de radio, waarvoor men nu eenmaal in kort bestek veel moet zeggen, hun waarde. In boekvorm voldoen ze minder.

Alle opstellen cirkelen rond de problematiek van verkondiging (kerygma) en geschiedenis. Het is het centrale probleem, dat vooral in Duitsland sinds 1945 de geesten gespannen houdt. Dr. A. R. Hulst wiens gedachten over dit probleem mij nog het meest bevredigden — zij het ook niet in alles — zegt het zo: „is de tegenstelling tussen het kritische geschiedenisbeeld en het kerugmatische beeld geen beangstigend probleem, gaat het niet om een controverse, een óf-of?” (103). Hulst maakt daar dan opmerkingen over die overweging verdienen. Zo vraagt hij zich af of het moderne denken omtrent geschiedenis wel toepasbaar is op het Oude Testament en hij zegt, dat „de geschiedenis zoals het Oude Testament die bedoelt, nl. de plaats waar God handelt en waar zijn ontmoeting met de mens gesitueerd moet worden, in diepste zin niet te verstaan is langs de weg van het moderne historische onderzoek zonder meer” (109). Hulst slaat hier een spijker op zijn kop. In feite is heel deze problematiek: geschiedenisverkondiging, een abstractie van de levende Schrift zoals God haar gebruikt om het geloof te werken. De theologie zal er nooit uit komen. Het grote mysterie, dat God mensenwoorden gebruikt om zijn Woord daardoor te spreken is niet in logische categorieën te vangen. Terecht vraagt Van Ruler zich in zijn opstel af: „Is er wel één formule, een synthese, een grondgedachte te vinden, waarin men alle moeilijkheden de baas wordt?” (127) Bavinck hield het bij het zelfgetuigenis der Schrift. Dat betekent niet de oplossing van alle moeilijkheden, zoals hij zelf royaal erkende, maar het is en blijft een vruchtbaar en confessioneel uitgangspunt. Van Rulers bijdrage valt wat uit de toon van het geheel. Terwijl de andere auteurs zich vrijwel allen bezighouden met historisch-critische vragen ten aanzien van de Schrift, laat Van Ruler die onbekommerd liggen. Zijn opstel is zuiver dogmatisch en erg interessant. Het is duidelijk, dat Van Ruler de laatste jaren niet in de pas van de nieuwere theologie loopt. Samen met Van Niftrik verdedigt hij met grote bekwamheid de oude confessionele positie in de Hervormde Kerk tegenover de nieuwere theologie. Dat is een opmerkelijk feit bij deze leerlingen van Karl Barth. Wij kunnen in verschillend opzicht van hen leren. Zo schrijft Van Ruler, dat de nieuwere theologie in haar concentratie op de hermeneutische vraag vrijwel opgaat „om tot een in onze tijd houdbare leer aangaande de Schrift te komen.” Hij schrijft dan — en het is een rake typering —: „Zij loopt daarbij in eindeloze cirkels rond, verminkt en vleugellam... een mens wordt crazy, als hij over deze vraag alleen nadenkt. Hij sterft dan van honger. Hij komt om in de woestijn vande formaliteit” (128). Wat het laatste betreft: heeft die kille formaliteit ons ook niet in haar starre greep, zij het op een heel ander gebied? Wij zijn orthodox in de Schriftleer, ongetwijfeld. Maar is de manier waarop wij met de Schrift werken in onze eindeloze rapporten en lange uitsprakenreeks op onze kerkelijke vergaderingen niet evenzeer een symptoom van deze kille formaliteit? Sterft een mens daarbij niet van kerkelijke honger?

De belangrijkste informatie geven m.i. de artikelen van prof. Oosterhoff aangaande het Oude Testament en van prof. Van Unnik aangaande het Nieuwe Testament. Wij stemmen deze auteurs toe dat de historisch-critische wetenschap, al staan wij vierkant tegenover haar uitgangspunten en principes, onze kennis aangaande de Umwelt van de Schrift enorm heeft verrijkt. Het wordt tijd, dat de orthodoxe exegeten van deze generatie daar hun winst mee gaan doen. Wat dat betreft was de generatie van Ridderbos en Aalders, van Van Gelderen, Grosheide en Greijdanus veel vruchtbaarder. Enschede. R. H. BREMMER

In gesprek met Van Ruler. Onder redactie van Prof. Dr. G. C. Berkouwer en Prof. Dr. A. S. van der Woude. Uitgave G. F. Callenbach, Nijkerk. Prijs f 5,90. 77 blz.

Ook dit boekje is geboren uit ethercolleges, thans

echter in de vorm van een gesprek tussen vijf theologen. Gespreksleider was prof. Rothuizen. De theologen Haarsma, Kuitert en W. H. Velema traden in gesprek met prof. Van Ruler. In dit boekje kunnen we een verslag van dit theologisch symposium lezen. Het wordt bovendien kort ingeleid door prof. Rothuizen. Prof. Van Ruler schreef zelf een nabeschouwing. Ook van dit boekje geldt: het is voer voor theologen. Men moet wel een en ander afweten van de kwesties waarover de in de nederlandse theologie gediscussieerd wordt, om er wat aan te hebben. Wat mij het meeste opviel was het rustig aan-zijn-eindje-vasthouden door Van Ruler. Het meest interessant is het gesprek met Kuitert. Die begon te zeggen dat hij veel van Van Ruler heeft geleerd, maar, zo vervolgt hij, „als ik achter me kijk, dan denk ik: Verdraaid, waar-blijft-ie? — want dan voel ik me plotseling een heel eind vooruit, een heel eind alleen op weg en dan mis ik hem een beetje.” (33). Kuitert probeert dan in dit gesprek Van Ruler wat naar zijn kant toe te trekken. Dat lukt niet. In het gesprek komt aan het licht wat ik boven al schreef: Van Ruler heeft in de loop van de jaren kritiek op Barth gekregen en hij weet die kritiek goed te verantwoorden. Hij zegt o.m. dat hij groot bezwaar heeft tegen de consequenties van de Barthiaanse theologie.” Ik dacht dat je moest zeggen, dat de tegenwoordige vernieuwingstheologie, die zo helemaal op de humaniteit, de medemenselijkheid en de sociale revolutie uitloopt, wel eens het gevolg zou kunnen zijn van dat in-elkaar-vlechten van het zijnsmatige en het heilsmatige en dan zo, dat ineens dat heilsmatige in zijn bijzonderheid verdwijnt...” (45). Met dat in elkaar vlechten van het heilsmatige en zijnsmatige bedoelt Van Ruler Barths scheppingsleer.

In het gesprek met prof. W. H. Velema — een scherpzinnig gesprekspartner — komt nog het boekje ter sprake dat Velema over Van Ruler schreef. Van Ruler vindt zijn portret daarin te veel „van dichtbij” genomen, d.w.z. vanuit de gereformeerde theologie van de laatste halve eeuw. Hij zoekt een katholiek-gereformeerde theologie vanuit Calvijn.

Het is hier niet de plaats over de theologie van Van Ruler zelf te spreken. Hij blijft een boeiende figuur in Nederland. Je kunt veel van hem leren, ook voor de kwesties van de nieuwere theologie. Mijn hoofdbezwaar tegen Van Ruler is het speculatieve in zijn denken. Van Ruler denkt de dingen dóór. Hij heeft een geweldig penetrerend intellect. Citeren van anderen doet hij nooit, of nauwelijks. Daardoor heeft zijn theologie iets monologisch. Maar er zijn elementen in b.v. zijn nadruk leggen op het ambtelijk brengen van het Woord Gods, de kerk als instituut, de verhouding van kerk en staat (theocratisch), die ik voor geen geld in de gereformeerde benning zou willen missen.

Het boekje is, evenals het boven gecenseerde, bijzonder slecht gecorrigeerd. Dat zijn we van de uitgaven van Callenbach niet gewend.

Enschede.

R. H. BREMMER

INGEZONDEN

GEESTELIJKE VERZORGING MILITAIREN

De C.C.G.G. heeft in haar vergadering d.d. 15 nov. jl. besloten in het nieuw uit te geven handboekje voor de militairen, die kerken op te nemen, die zich kunnen verenigen met de gedragslijn van de synode te Hoogeveen.

Om deze reden heeft ondergetekende gemeend te moeten bedanken als bestuurslid der C.C.G.G.

De feitelijke situatie is derhalve zo, dat de overige kerken hulp noch steun van de C.C.G.G. hebben te verwachten.

Ik mag wijzen op eerder gedane publicaties van de kerk te Glanerbrug.

De kerkeraden kunnen v.w.b. de verzorging van hun leden in de militaire dienst de volgende gedragslijn volgen:

— vóór de datum van opkomst de betreffende garnizoenskerk op de hoogte stellen;

— in geval de militair zondags in het garnizoen is, of aldaar in de week de catechisaties behoort te volgen, kunt u bijv. 2 maandelijks bij de betreffende garnizoenskerk naar zijn gedrag informeren.

A. Hummelen, Ede, tel. 08380-12486
Baron van Wassenaerlaan 12.